

PROGRAM
Stranke Levica
junij 2017

Kazalo

Kaj je socializem za 21. stoletje?	4
1. Uvod: Razvoj kapitalizma po drugi svetovni vojni	8
1.2 Svetovno gospodarstvo: Od “zlate dobe” kapitalizma do neoliberalne revolucije	8
1.3 Evropska unija: Ordoliberalni pekel	11
1.4 Slovenija: Od tranzicijske izjeme do vzorčne učenke neoliberalizma	15
2. Gospodarski razvoj	18
2.1 Ocena stanja	18
2.2 Za kaj se zavzemamo?	20
2.3 Kako bomo to dosegli?	21
2.3.3 Vzpostavitev pogojev za razvoj gospodarskih dejavnosti	24
2.4 Prioritete ekososialističnega gospodarstva	25
3. Delo in delavske pravice	26
3.1 Ocena stanja	26
3.2 Za kaj se zavzemamo?	26
3.4 Kako bomo to dosegli?	27
4. Enake možnosti / enakost spolov - družbena vloga žensk	29
4.1 Ocena stanja	29
4.2 Za kaj se zavzemamo?	30
4.3 Kako bomo to dosegli?	31
5. Okolje	33
5.1 Ocena stanja	33
5.2 Za kaj se zavzemamo?	34
5.3 Kako bomo to dosegli?	37
6. Javne finance in javni dolg	40
6.1 Ocena stanja	40
6.2 Za kaj se zavzemamo?	40
6.3 Kako bomo to dosegli?	41
7. Socialna država	44
7.1 Ocena stanja	44
7.2 Za kaj se zavzemamo?	44
7.3 Kako bomo to dosegli?	45
7.3.1 Zdravstveni sistem:	46

7.3.2 Dolgotrajna nega in oskrba:	47
7.3.3 Odprava brezdomstva in rešitev stanovanjskega vprašanja:	47
8. Izobraževanje, znanost in raziskovanje	48
8.1 Za kaj se zavzemamo?	48
8.2 Ocena stanja	48
8.2.1 Predšolska vzgoja, osnovne in srednje šole	48
8.2.2 Visoko šolstvo, znanost in raziskovanje	49
8.3 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?	50
8.3.1 Predšolska vzgoja, osnovno in srednje šolstvo:	50
8.3.2 Visoko šolstvo, znanost in raziskovanje:	51
9. Mediji	53
9.1 Ocena stanja	53
9.2 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?	55
10. Kultura	57
10.1 Ocena stanja	57
10.2 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?	58
11. Šport	63
11.1 Ocena stanja	63
11.2 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?	65
12. Zunanja politika	67
12.1 Ocena stanja	67
12.2 Za kaj se zavzemamo?	68
12.2.1 Na svetovni ravni se zavzemamo za:	68
12.2.2 Na evropski ravni se zavzemamo za	69
12.3 Kako bomo to dosegli?	69
12.3.1 Raven zunanje politike	69
11.3.2 Raven evropske politike	71
13. Obrambna politika	73
13.1 Ocena stanja	73
13.2 Za kaj se zavzemamo?	73
13.3 Kako bomo to dosegli?	74
14. Politična demokratizacija	76
14.1 Ocena stanja	76
14.2 Za kaj se zavzemamo?	77

Kaj je socializem za 21. stoletje?

Ob začetku 21. stoletja se zdi, da se čas vrti v napačno smer. Vladajoča politika nas prepričuje, da si ne moremo več privoščiti stvari, ki so bile takrat, ko je bila družba še revnejša, samoumevne: dostopna zdravstvena oskrba, brezplačno šolstvo, varne zaposlitve. Celo demokracija naj bi bila nepotrební luksuz, zgolj birokratska ovira na zmagovitem pohodu tujih investitorjev. Več bogastva kot družba ustvari, težje zadovoljuje družbene potrebe. Višja kot je produktivnost dela, dalj časa delamo v bolj negotovih pogojih za slabše plačilo. Bolj ko tehnologija omogoča zadovoljevanje vseh človeških potreb brez uničevanja naravnega okolja, hitreje se približujemo okoljski katastrofi. Napredek znanosti in tehnike spremlja širjenje mračnjaštva in zdi se, da civilizacija sobiva z vse brutalnejšim barbarstvom. Tako v začetku 21. stoletja vse hitreje drvimo naprej v preteklost. V številnih evropskih državah se zbirajo patrolje uniformiranih mož, da stražijo čistost arijske krvi. Generacija mladih po vsej Evropi je postavljena pred dejstvo, da bo živela slabše kakor generacija staršev. Vse glasnejše postajajo zahteve po prepovedi splava in izrinjanju žensk iz javnega življenja.

V začetku 21. stoletja narašča geografski in socialni prepad med revnimi in bogatimi, stopnjujejo se prekomerni pritiski na okolje in antropogeno povzročene podnebne spremembe. Osem najbogatejših zemljanov je leta 2016 razpolagalo s premoženjem, ki je enako premoženju revne polovice svetovnega prebivalstva; razlike v plačah v velikih podjetjih in bankah bogatih držav presegajo tudi razmerje 1 : 300. Obenem vsako uro izumrejo tri zemeljske vrste, na prebivalca za trikrat presegamo zmogljivost ozračja za sprejemanje emisij toplogrednih plinov, nosilnost celotnega planetarnega ekosistema pa zaradi prekomerne porabe naravnih virov in obremenjevanja okolja presegamo za polovico. Rast svetovnega prebivalstva, proizvodnje, potrošnje in pritiskov na okolje, revščina, povečevanje ekonomskih, socialnih in regionalnih razlik, visoka brezposelnost in prekarnost dela, številni vojaški spopadi, porast neprostovoljnih mednarodnih migracij, nasilne akcije bogatih držav za nadzor nad strateškimi naravnimi viri, podnebne spremembe, degradacije okolja in zmanjševanje biotske raznovrstnosti so ključni dokazi, da kapitalizem potrebuje alternativo.

Revščina, lakota in uničevanje naravnega okolja niso posledica tega, da človeštvo ne bi imelo potrebnih sredstev in znanja za premagovanje teh težav. Prav nasprotno, v kapitalističnih krizah soobstajajo polna skladišča blaga, ki ne najde kupca, in množice obubožanih, ki si tega blaga po cenah, ki jih njegovi lastniki zahtevajo, ne morejo privoščiti. Peščica najbogatejših kopiči bogastvo in uživa luksuz, medtem ko milijarde živijo v revščini. Ves blišč tehnoloških čudežev ne zmore prikriti bede in revščine, ki trmasto vztrajata sredi izobilja. Prenos vseh pomembnih odločanj na tehnokratska telesa ali pa skrivnostna arbitražna sodišča, ki jih predvidevajo za zaprtimi vrati pripravljene prostotrgovinski sporazumi, pa kažejo na to, da je za vladajoče razrede demokracija predvsem moteč dejavnik, ki ga je treba čim bolj omejiti na javni spektakel vsakih nekaj let. Nebrzdana raba fosilnih goriv ob tem, da so na voljo alternativni viri energije, jasno razkriva, da je za kapital naravno okolje le sredstvo za cilj prisvajanja največje možne količine profita.

Sodobna kriza kapitalizma torej ni občasna motnja, temveč znak resnih sistemskih, strukturnih

protislovij, ki jih kapitalizem sam ni sposoben odpraviti. Vse večja ekonomska in socialna asimetrija, poglobljanje razrednih razlik, nepravična delitev ustvarjenega dohodka in uničevanje okolja niso obrobne kapitalistične anomalije, temveč njegove ključne strukturne značilnosti. Strukturna nesposobnost kapitalizma, da vzpostavi trdne, medgeneracijsko in medvrstno pravične temelje za socialno in ekološko družbo 21. stoletja zahteva njegovo temeljito in demokratično preobrazbo. Udejanjanje krilatice »kapitalizem nima alternative«, nadaljevanje njegovega razvojnega modela nenehne rasti na omejenem planetu, zasnovanega na izkoriščanju sočloveka in narave tudi v prvi polovici 21. stoletja praktično pomeni, da človeška vrsta in celotna biosfera nimata varne prihodnosti. Kapitalizem je organiziran kot sistem in omrežje nenehnega širjenja in rasti. Prostor, naravni viri in samočistilne zmogljivosti so po drugi strani omejeni in končni, zato je ob nadaljevanju kapitalističnega družbenoekonomskega modela ogroženo samo preživetje človeške in številnih drugih vrst na Zemlji.

Drugačna prihodnost je mogoča. To je prihodnost, v kateri človeška življenja ne bodo sredstvo za povečevanje gospodarske dejavnosti, pač pa bo gospodarska dejavnost sredstvo za povečevanje kakovosti življenja vseh prebivalcev našega planeta. Prihodnost, v kateri ljudje ne bodo zgolj stroji za proizvodnjo in potrošnjo vedno hitreje rastoče količine blaga. Prihodnost, v kateri bo človeška dejavnost upoštevala omejitve naravnega okolja in zanamcem zapustila planet, na katerem bo kakovostno življenje še mogoče. Prihodnost, v kateri bo vsakomur omogočen vsestranski razvoj njegovih potencialov in v katerem bo zadovoljevanje družbenih potreb, ne pa neomejeno prisvajanje profita in potrošništvo, gonilo družbenega razvoja. Ta prihodnost je **socializem za 21. stoletje**.

Socializem za 21. stoletje ni kapitalizem z lepotnimi popravki. Spremembe, za katere si prizadevamo, je mogoče doseči le z organiziranjem sil delovnih ljudi – vseh nas, ki moramo za preživetje prodajati svojo delovno silo – za izgradnjo novega družbenopolitičnega sistema. Socializem za 21. stoletje prav tako ni sistem, v katerem od ljudi odtujena državna oblast vsakomur diktira, kaj naj počne, govori in misli. Naše vodilo je vsestranski razvoj vsakega posameznika in posameznice, polni razvoj človeških potencialov v sodelovanju z drugimi. Uresničitev takšne družbe zato zahteva široko, vključujoče in demokratično družbeno gibanje, ki bo že v boju zoper kapitalizem izgradilo strukture in oblike organiziranja, ki praktično uresničujejo socialistična načela. Boj za socializem ne more biti omejen le na politični sistem, temveč mora zajeti vse sfere družbenega življenja: kakovostna delovna mesta, dostojno življenje v lokalni skupnosti, pravično delitev ustvarjenega dohodka ter razpolaganje z družbenimi in naravnimi viri v interesu vseh.

Temeljni gradniki socializma za 21. stoletje so:

Proizvodnja za zadovoljevanje človeških potreb: V kapitalizmu je neskončno prisvajanje profita temeljno gonilo gospodarstva. Takšen sistem proizvaja krize, revščino in brezposelnost ter vse hitreje uničuje naravno okolje. Zato je profitni motiv treba nadomestiti z motivom zadovoljevanja družbenih potreb.

Družbena in skupnostna lastnina produkcijskih sredstev: Zasebna lastnina produkcijskih sredstev omogoča, da si manjšina lastnikov prisvaja produkte dela vseh, ki smo za preživetje prisiljeni prodajati svojo delovno silo. Prevlada družbene lastnine je način, ki zagotavlja, da je naše skupno produktivno delovanje usmerjeno v svoboden razvoj vseh, ne pa v zasebne cilje kapitalistov, menedžerjev ali državnih birokratov.

Demokratično načrtovanje gospodarstva: Zgodovina nas uči, da ne od ljudi odtujeno državno planiranje ne neizprosni konkurenčni boj nista zmožna zagotoviti gospodarstva po meri človeka. Zgolj tako, da je gospodarstvo podvrženo demokratičnemu nadzoru in načrtovanju, se lahko usmeri v zadovoljevanje družbenih potreb. Zato je treba nadomeščati tržne mehanizme z demokratičnim načrtovanjem proizvodnje in potrošnje v okviru okoljskih zmožnosti.

Načrtovanje obsega gospodarstva v skladu z zmožnostmi okolja: Obseg gospodarstva je treba načrtovati v skladu z nosilnimi in regeneracijskimi sposobnostmi okolja ter težiti k vzdržni oziroma ravnovesni gospodarski rasti, utemeljeni na prerazporeditvi že obstoječega bogastva ob hkratni vpeljavi do okolja prijaznih tehnologij. Uresničevanje pravičnejše družbe ni mogoče brez zagotavljanja eksistenčnih bioloških pogojev človeški in drugim vrstam.

Demokracija na delovnih mestih: Na delovnih mestih morajo vladati odnosi enakopravnosti in sodelovanja, ne pa despotizem. Odpraviti je treba razkol med zamisljivo in izvedbo. Le na ta način je mogoče zagotoviti družbeni značaj lastnine in preprečiti, da se oblikuje sloj upravljalcev, ki se povzdigne nad vse ostale. Zagotovljena mora biti enakopravnost vseh, ki delajo, ne glede na njihov pravni položaj.

Solidarnost: Uspešnost družbe je treba soditi po tem, kako dobro zmore poskrbeti za najranljivejše, in ne po tem, koliko bogastva zmorejo nakopičiti tisti na vrhu. Socialistična družba deluje po načelu: vsak po svojih zmožnosti, vsakomur skladno z njegovimi potrebami.

Širjenje politične demokracije: Svoboda, vsake štiri leta izbirati svojega gospodarja, še ni demokracija. Zato je treba oblikovati in uvajati nove oblike sodelovanja skupnosti pri soodločanju o javnih zadevah in vsem zagotoviti tudi potrebne pogoje za uresničevanje teh pravic, kot je dostop do informacij in do sredstev komuniciranja.

Odpravljanje vseh oblik izkoriščanja in podrejanja: V kapitalizmu obstajajo številne oblike izkoriščanja in podrejanja, ki jih ni mogoče preprosto zvesti na razredni boj delavskega razreda in kapitala, kot so diskriminacija na podlagi rase, spola, spolne usmerjenosti, nacionalne oziroma etnične pripadnosti in hendikepa. Zavezani smo boju proti vsem oblikam izkoriščanja in podrejanja v družbi, saj boja zoper diskriminacijo na podlagi rase, spola, spolne usmerjenosti, nacionalne oziroma etnične pripadnosti in hendikepa ne razumemo kot sekundarnih in podrejenih razrednemu boju, temveč prav tako bistvenih za uresničevanje socializma.

Miroljubno sobivanje in enakopravnost narodov: Odnosi izkoriščanja in podrejanja se ne kažejo le v odnosih med posamezniki in skupinami znotraj držav, temveč tudi med državami, kar se najbolj očitno kaže v primerih imperialističnih vojn za nadzor nad naravnimi viri. Zato

se borimo za enakopravne odnose med narodi, za miroljubno sobivanje in za pravico vseh držav do avtonomnega razvoja. Za blagostanje vsega svetovnega prebivalstva ob upoštevanju zmogljivosti naravnih virov in okolja ter medgeneracijske solidarnosti.

1. Uvod: Razvoj kapitalizma po drugi svetovni vojni

V tem delu predstavimo političnoekonomsko analizo razvoja kapitalizma in razrednih odnosov po drugi svetovni vojni. Ker je za analizo gospodarstva ključna temeljna kritika razrednih odnosov, zavračamo pristope, ki gospodarsko analizo reducirajo na neoklasično makroekonomijo. Ožja analiza gospodarstva, tržne dinamike, ponudbe in povpraševanja je možna zgolj s predhodno kritiko razredne dinamike in globalne distribucije vrednosti. Gospodarstvo Slovenije je vpeto v evropsko in globalno gospodarstvo, čemur je potrebno prilagoditi tudi analizo. Poglavje je tako razčlenjeno na tri dele:

- Zgodovinski razvoj in analiza svetovnega gospodarstva
- Analiza evropskih integracij, EU in EMU
- Nacionalna država

1.2 Svetovno gospodarstvo: Od “zlate dobe” kapitalizma do neoliberalne revolucije

Razvite kapitalistične države so po koncu druge svetovne vojne vstopile v obdobje razrednega kompromisa. Povojna obnova Evrope se zgodi pod taktirko ZDA, zanjo pa je značilen visok nivo investicij ter gradnja industrijske baze. Visoke stopnje gospodarske rasti in produktivnosti ter aktivna državna politika, ki želi pomiriti razredni konflikt, vodijo v širjenje univerzalnih storitev socialne države, rast plač in potrošniškega standarda. Navkljub temu povojnega obdobja ne smemo idealizirati. Nadzor nad produkcijo je ostal v rokah kapitalističnega razreda in despotizem na delovnem mestu ni izginil. Premirje, ki ga je sklenilo zahodno delavstvo, je bilo zato negotovo. Da razredni konflikt ni bil odpravljen, potrjujejo tudi permanentna kriza v tretjem svetu, rasna segregacija, ter kasneje študentski nemiri.

Problematična pri povojnem kapitalizmu sta tudi širitev potrošništva in suburbanizacija, ki sta bili značilni predvsem za ZDA. S širitvijo potrošniške družbe je kapital koloniziral tudi prosti čas, kulturo in umetnost. S povečano uporabo fosilnih goriv se je vzpostavil ekološko nevzdržen model rasti in pritiski na okolje so v osemdesetih letih prvič v zgodovini preseгли planetarno nosilnost okolja. Na ravni posameznika se je družba atomizirala, v globalnem merilu pa se razkorak med centrom svetovnega gospodarstva in periferijo ni zmanjševal. Mednarodni gospodarski odnosi so bili urejeni s pravili in institucijami, dogovorjenimi na konferenci v Bretton Woodsu (ameriški dolar kot svetovna rezervna valuta, konvertibilen v zlato, Mednarodni denarni sklad, Mednarodna banka za obnovo in razvoj), ki so dokončno vzpostavili ZDA kot svetovnega hegemon in garanta mednarodne gospodarske ureditve.

Ko se je s koncem šestdesetih let gospodarska rast upočasnila in prešla v krizo stagflacije (pojav, ko hkrati obstajajo nizke stopnje gospodarske rasti in visoka inflacija), je to pomenilo tudi krizo tega modela razvoja. ZDA, ki so začele izgubljati prevlado ob rastoči konkurenci svojih zaveznic (predvsem Japonske in Nemčija), so leta 1971 enostransko prekinile

konvertibilnost dolarja v zlato. Povojno odvisnost rasti od fosilnih goriv sta razgalili naftna kriza leta 1973 in energetska kriza leta 1979. Hkrati je upočasnjena rast ogrozila tudi razredni kompromis, saj se je upočasnila tudi rast plač. Posledično je nastopilo izredno nestabilno obdobje zaostrenih razrednih odnosov po vsem svetu.

Kapitalistični razred je na nastalo stanje odgovoril z neoliberalizmom, političnim programom za ponovno vzpostavitev svoje globalne prevlade. Neoliberalna revolucija temelji na sledečih elementih:

- Na osnovi trditve, da so predvsem zahteve delavskega razreda po višjih plačah vzrok visokih stopenj inflacije, se začne organiziran napad na organizirano delavstvo. Ronald Reagan leta 1981 zlomi stavko kontrolorjev letenja, Margaret Thatcher pa stavko rudarjev štiri leta kasneje. Oboje je jasen signal kapitalu, da ima v napadu na delavstvo zdaj vso podporo politične oblasti.
- Napad na delavstvo se nadaljuje prek državnih institucij. Nastopijo politike »starving the beast« oz. izstradanje zveri, katerih cilj je načrtno spodkopavanje zmoglosti držav, da financirajo javne storitve kot so zdravstvo in izobraževanje ter socialne transferje. Ta cilj je dosežen z zmanjševanjem davkov najbogatejšim in obdavčitve kapitala (v OECD-22 je od leta 1981 opazen trend zniževanja obdavčitve najvišjih dohodninskih razredov in dobičkov). Vlade sočasno sledijo politikam deregulacije finančnega sektorja, kar spodbudi njegovo rast. Države se načrtno odpovedujejo svoji zmoglosti pobiranja davkov in vse bolj odvezujejo roke finančnemu sektorju, h kateremu se začnejo obračati za financiranje proračunskih primanjkljajev, ki so jih načrtno ustvarile z zmanjševanjem davkov. Posledično začno države, namesto zahtevam državljanov, slediti diktatom mednarodnih finančnih trgov, kar pomeni, da kapital vodi odprto ofenzivo proti instituciji demokracije.
- Polna zaposlenost za vlade držav ne predstavlja več dolgoročnega cilja. Najznamenitejši primer tega je t.i. Volckerjev šok. Centralna banka ZDA je pod vodstvom Paula Volckerja, z namenom zajezitve inflacije, močno dvignila obrestne mere in s tem sprožila recesijo in rast brezposelnosti. Volckerjev šok je sprožil dolžniško krizo v tretjem svetu, saj so se dvignili stroški servisiranja dolga, kar vpliva tudi na Jugoslavijo.
- Pride do transformacije institucij Bretton Woodsa, kot sta Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka. Če je bila njuna prvotna vloga vezana na povojno obnovo Evrope, zdaj v ospredje stopijo politike vsiljevanja privatizacije in deregulacije v deželah tretjega sveta. Zaradi dolžniške krize te države tovrstne politike pogosto sprejmejo.
- Ekonomsko prestrukturiranje odnosov spremlja napad na mednarodne politične institucije. ZDA in Velika Britanija agresivno nastopita proti Združenim narodom, ki so predstavljali pomemben forum za interese držav v razvoju (Nova mednarodna gospodarska ureditev ter Nova svetovna informacijska in komunikacijska ureditev). ZDA leta 1977 protestno izstopijo iz Mednarodne organizacije dela, v letih 1984 in 1985 pa ZDA in Velika Britanija protestno izstopita tudi iz Unesca. Namen izstopa je

disciplinirati gibanje neuvrščenih in omejiti vpliv držav v razvoju znotraj ZN.

Neoliberalna revolucija ni dosegla enakih ravni rasti kot povojno obdobje. Stopnje produktivnih investicij so bile nižje, prav tako pa se je zvišala raven brezposelnosti. Svetovni kapitalistični sistem se je v neoliberalnem obdobju reproduciral prek financiranja in zadolževanja. Tako je v razvitih državah v osemdesetih javni dolg porastel, v devetdesetih letih pa mu sledi rast predvsem zasebnega dolga. V mednarodnem merilu so ZDA prevzele vlogo »globalnega minotavra« (Janis Varoufakis), s tem ko so gospodarsko rast vzdrževale z ohranjanjem zunanjetrgovinskega primanjkljaja, ki so ga financirale prek institucij Wall Streeta, predvsem z recikliranjem vzhodnoazijskih presežkov.

Odvisnost akumulacije kapitala od rasti dolga na eni strani in od cen premoženja na finančnih trgih na drugi, je prinesla hudo nestabilnost. Konec devetdesetih let je tako izbruhnila vzhodnoazijska finančna kriza, v ZDA pa je leta 2001 počil t.i. »dot-com« balon, ki je temeljil na prekomernemu napihovanju cen delnic novih internetnih podjetij. Od devetdesetih let dalje so številne finančne krize vznikale širom sveta, od Anglije in Skandinavije, do Mehike, Brazilije in Japonske. Zasenčila jih je velika recesija, ki je izbruhnila po bankrotu banke Lehmann Brothers leta 2007 v ZDA.

Velika recesija ni povzročila spremembe v politikah kapitalistične regulacije, temveč je nasprotno zaostriła antagonizme in povečala moč kapitala. Države so se bile prisiljene zadolžiti na mednarodnih finančnih trgih, da so finančne institucije obvarovale pred zlomom. Obenem je krčenje gospodarske aktivnosti dodatno zmanjšalo javnofinančne prihodke, kar je povečalo ranljivost držav v odnosu do mednarodnih finančnih trgov, prek katerih morajo financirati svoje zadolževanje, in mednarodno mobilnega kapitala, ki grozi z begom iz države ali pa obljublja investicije v zameno za krčenje delavskih pravic. Ti procesi so nevtralizirali demokratične pritiske od spodaj in predstavljajo napad kapitala na institucijo demokracije.

Kriza je namesto alternative neoliberalnemu kapitalizmu vodila v njegovo strukturno utrditev. Države so zaključile svojo transformacijo od »davčne države« (Schumpeter) do »konsolidacijske države« (Streeck). Medtem ko je davčna država zmožna financirati svoje delovanje s pobiranjem davkov, je konsolidacijska država ujeta v neskončen cikel ustvarjanja proračunskih primanjkljajev in zniževanja javne porabe. Kapitalistični razred, predvsem finančni kapital, je s krizo utrdil svojo oblast in pridobil mnogo več kot le milijone dolarjev in evrov državne pomoči. Javnofinančna konsolidacija (zategovanje pasu) ni bila le začasen odziv na krizo, kot se je glasila uradna propaganda (češ da moramo zdaj malo potrpeti, da smo vsi v istem čolnu, potem bo vsem bolje itd.), temveč je postala stalna strukturna značilnost sodobne države. Zanja je značilno:

- Fiskalna konsolidacija zmanjšuje diskrecijsko trošenje mnogo bolj kot obvezno trošenje. Države prioritarno iščejo sredstva za vzdrževanje pokojninskega sistema, šolstva, zdravstva itd., čeprav v zmanjšanem obsegu (v tem smislu obvezno trošenje, ker je način porabe sredstev že vnaprej določen), veliko raje pa se odpovedujejo novim

državnim investicijam.

- Zaradi zmanjšanja zmožnosti javnih investicij postajajo javno-zasebna partnerstva kot kratkoročna rešitev vse bolj privlačna, saj jih je mogoče izvesti z manjšim izhodiščnim javnim vložkom. Njihov dolgoročni učinek pa je prav obraten, saj zasebni partner vanje ne vstopa iz filantropskih vzgibov, temveč zato, da z njimi profitira.
- Slabšanje kakovosti javnih storitev zaradi fiskalne konsolidacije spodbuja premožnejše k iskanju tržnih alternativ in stopnjuje pritiske k privatizaciji javnih storitev. Oboje dodatno znižuje kakovost javnih storitev in prispeva k pozitivni povratni zanki.
- Privatni sektor, ki vse bolj nadomešča državo pri izgradnji fizične in družbene infrastrukture (prejšnji dve alineji), na ta način pridobiva vse večjo politično moč, s katero lahko promovira prej naštete politike in s tem pridobiva še več moči.
- Ti trendi ustvarjajo pozitivne povratne zanke: bolj ko so države prisiljene v javno-zasebna partnerstva, bolj ko se slabšajo javne storitve in bolj ko zasebni sektor nadomešča javnega pri izgradnji in vzdrževanju fizične in družbene infrastrukture, bolj so države prisiljene v javno-zasebna partnerstva, v reze, ki krhajo javne storitve. S tem zasebni sektor izpodriva javnega in utrjuje prevlado trga.

Svetovni kapitalizem je iz velike recesije izšel tako, da je normaliziral krizno stanje. Za to stanje so značilni nizka stopnja gospodarske rasti, visok ekološki odtis, visoke stopnje brezposelnosti, naraščanje neenakosti, povečana moč finančnega kapitala in oslABLJENE nacionalne države. Čeprav so bili popularni upori, ki so izbruhnili po začetku velike recesije (arabska pomlad, Occupy Wall Street, Indignados itd.), v veliki meri poraženi oz. so zamrli brez večjih uspehov, upor Grčije pa je bil brutalno zadušen s strani evropskih institucij, je zatišje lahko le začasno.

Globalni kapitalizem ni zmožen vzpostaviti stopenj rasti, ki bi omogočile politike redistribucije in razredni kompromis. Globalna vladavina kapitala je vse bolj odvisna od represije in napada na demokratične načine odločanja. Naraščajoča neenakost, celotne generacije, ki se morajo sprijazniti, da bodo živele slabše kakor generacije njihovih staršev, krčenje socialne države, geopolitični konflikti ob izgubljanju hegemonije ZDA in nenazadnje grozeča ekološka katastrofa pomenijo, da se moramo pripraviti na še dodatno zaostrovanje razrednih protislovij.

1.3 Evropska unija: Ordoliberalni pekel

Ordoliberalizem lahko na kratko opišemo kot kombinacijo tržnega liberalizma in političnega avtoritarizma. Za razliko od klasičnega liberalizma temelji na premisi, da lahko zgolj močna, avtoritarna država, kjer so ključne odločitve odmaknjene od demokratičnih pritiskov, zagotavlja obstoj in dobrobit svobodnih trgov. Evropska unija je v praksi najbolj razvit primer ordoliberalnih načel in praktična demonstracija njihovih škodljivih učinkov.

Načelo vladavine togih pravil v EU ni posledica nemškega nacionalnega značaja, temveč temelji na strahu, da bodo delovni ljudje svojo številčno premoč izkoristili za pritisk na državne institucije in s tem izsilili odločitve sebi v prid. Ordoliberalna rešitev, ki je institucionalizirana v EU, je odvzeti kar se da veliko pristojnosti nacionalnim oblastem, ki so občutljive na popularne pritiske, in jih prenesti na evropske institucije. Slednje se pred popularnimi pritiski zavarujejo z vzpostavitvijo togih pravil, ki jih administrirajo neizvoljeni tehnokrati po preprostem načelu: ko so pravila v korist kapitala, jih aplicirajo, ko so v korist delovnih ljudi, jih ignorirajo.

Maastrichtska pravila določajo, da inflacija ne sme presegati 1,5 % povprečja treh držav z najnižjo inflacijo, proračunski primanjkljaj države ne sme biti višji od 3 % njenega bruto domačega proizvoda (BDP), javni dolg pa ne sme biti višji od 60 % BDP-ja. Z Evropskim fiskalnim paktom, ki je stopil v veljavo leta 2013 in še zaostri zahteve po izravnanih proračunih, so bila ta pravila še radikalizirana. Skupni učinek teh pravil je dodaten pritisk k javnofinančni konsolidaciji ne glede na nesmiselnost oziroma ekonomsko disfunkcionalnost takšne politike.

Drug primer tehnokratske institucije je Evropska centralna banka (ECB), ki je prav tako zavarovana pred popularnimi pritiski in podvržena togim pravilom, ki so v praksi pogosto izrazito škodljiva. Vsaka druga centralna banka mora pri svojem delovanju usklajevati dva pogosto nezdružljiva cilja, namreč omejevanje rasti cen (inflacije) in zviševanje zaposlenosti. To pomeni, da je vprašanje, kateremu cilju bo v vsakem trenutku dala prednost, vprašanje prioritete, torej politično vprašanje. ECB je odrešena tega problema, saj ji njen statut zapoveduje zgolj en cilj, omejevanje rasti cen, ne glede na ceno, ki jo države evrskega območja za to plačajo v obliki višje brezposelnosti. ECB pa je izjemna še v enem pogledu, saj za razliko od normalnih centralnih bank ne sme uporabljati klasičnih politik za zniževanje cene zadolževanja držav članic. Povrh vsega je z Lizbonsko pogodbo prepovedana še medsebojna pomoč držav pri financiranju javnega dolga.

Vsakršna avtonomna gospodarska politika držav je na ta način onemogočena, kar se v Sloveniji kaže v tem, da so gospodarski ministri komaj kaj več kot gardedame kapitalistov pri iskanju poslov v tujini. Finančno ministrstvo, ki je medtem postalo zgolj velikanski računovodski servis, ki slepo prevaja zahteve po fiskalni vzdržnosti v proračunske postavke, pa je najmočnejše ministrstvo v vladi. Da so gospodarski ministri samo še mešetarji in finančni ministri le še računovodje, ni posledica osebnostnih značilnosti posamičnih nosilcev teh funkcij, temveč dejstva, da sta gospodarska in fiskalna politika držav evrskega območja dejansko degradirani v golo mešetarjenje in računovodstvo. Politika, ki pristaja na obstoječa pravila igre EU, je nujno tudi politika, ki samo sebe marginalizira.

Pravila EU državam članicam prepovedujejo omejevanje prostega pretoka kapitala, blaga in delovne sile, države evrskega območja pa se v celoti odpovedujejo še monetarni politiki. Maastrichtski kriteriji in Fiskalni pakt jim vežeta roke tudi na fiskalnem področju. Po drugi strani pa EU nima skupnih pravil, ki bi uravnavale minimalne socialne standarde. S tem imajo države proste roke, da med sabo tekmujejo z zniževanjem plač ter socialnih standardov.

Posledice takšne ureditve so sledeče:

- Države evrskega območja so disciplini mednarodnih finančnih trgov zaradi neaktivnosti ECB pri lažšanju dolžniškega bremena, zaradi prepovedi medsebojne pomoči in zaradi togih fiskalnih pravil, izpostavljene bolj kot bi bile izven evrskega območja. Po drugi strani pa je ECB precej bolj milostna do zasebnih bank, ko se zašpekulirajo in zaidejo v težave, saj so s tako imenovano operacijo dolgoročnejšega refinanciranja komercialne banke v evrskem območju prejele bilijon evrov posojil po zgolj enoodstotni obrestni meri. To pomeni, da ECB ne pomaga državam, da bi omilila pritiske finančnega kapitala, pač pa finančnemu kapitalu podeljuje sredstva, s katerimi lahko izsiljuje države. To ni napaka, temveč načrtna politika: izpostavljanje držav pritisku mednarodnih finančnih trgov, z namenom omejitve demokratičnih pritiskov, je eden temeljnih mehanizmov neoliberalizma.
- Odnosi držav evrskega območja so odnosi brutalne konkurence, ki se bije predvsem s socialnim dumpingom. Ker so države izgubile vzvode fiskalne in monetarne politike, se lahko na izgubo konkurenčnosti ali na ciklična gospodarska nihanja prilagajajo predvsem z »interno devalvacijo«, torej nižanjem stroškov delovne sile in z rezi v socialno državo.
- V času krize so države prisiljene v prociklično gospodarsko politiko, torej v politiko, ki krizo še zaostre. To lahko v skrajnem primeru vodi celo do pozitivne povratne zanke in popolnega opustošenja države, kar se je zgodilo na primeru Grčije. Po nekaterih ocenah bi v krizi najbolj prizadeta evropska periferija doživela zgolj 1% -no krčenje gospodarstva, če ne bi bila del evrskega območja in ne bi v času recesije krčila javne porabe.¹
- Države so vezane na nominalne obrestne mere, ki jih, predvsem v interesu nemškega kapitala, določa ECB. Realne obrestne mere ostajajo zelo različne, posamične države pa nimajo učinkovitih mehanizmov, da se z za njih neustreznimi obrestnimi merami tudi spopadejo. Primer so gospodarstva Irske, Španije in tudi Slovenije, ki so pred izbruhom velike recesije kazala vse znake pregrevanja, a bile ob tem še vedno preplavljene s poceni denarjem, ki je napihoval špekulativne balone in financiral tajkunske prevzeme.
- Politična moč je prenesena na nedemokratične institucije, ki so sicer na papirju zavezane strogim pravilom, a jih lahko v praksi svobodno kršijo, predvsem ko to koristi kapitalu. Med zaostritvijo pogajanj s Sirizo je ECB Grčiji, ki je že več kot leto dni doživljala deflacijo, omejila likvidnost, da bi zlomila levo vlado. Takšno ravnanje je v nasprotju s temeljnim poslanstvom ECB, saj ji njen statut zapoveduje skrb za nemoteno delovanje plačilnih sistemov evrskega območja. Ista kriza je pokazala tudi moč evrske skupine, kjer se brez formalnih pooblastil in brez zapisnikov sestajajo finančni ministri držav evrskega območja in skrito pred očmi javnosti krojijo usode celotnih držav.

¹<http://www.nber.org/papers/w23147.pdf>

- Pravila o omejevanju državne pomoči delujejo izrazito v škodo periferije. Ko je bila ta ob izbruhu krize prisiljena z državno pomočjo podpreti domači finančni sektor pred zlomom, je morala v zameno za to pristati na razkosanje in privatizacijo bank (tudi Slovenija). Medtem pa so v primeru grške dolžniške krize predvsem nemške in francoske banke, ki so bile glavne upnice Grčije, prejele pomoč tako, da so javne institucije iz EU (države članice, ECB, EFSF/ESM) in Mednarodni denarni sklad od njih odkupovale ničvreden grški javni dolg, pa za to pomoč niso bile prisiljene sprejeti kakšnih negativnih sankcij. Prav nasprotno, te banke imajo sedaj proste roke, da lahko po nizkih cenah kupujejo tiste banke, ki jih je periferija prisiljena razprodajati.

Evropske integracije niso ustvarile harmonične skupnosti narodov, temveč brutalno tekmo do dna, za katero je značilen naraščajoč razkorak med centrom in periferijo. Države centra, ki so zaradi kapitalistične prerazvitosti pred širitvijo EU dolga leta stagnirale (na primer nemške stopnje gospodarske rasti med letoma 2000 in 2005 niso presegle 1,2 % BDP-ja), so s pritiskom na domači delavski razred, v Nemčiji predvsem z veliko Hartzovo reformo trga delovne sile, izboljšale konkurenčnost v primerjavi z evropsko periferijo in znova zagnale svojo rast. Z izvažanjem na Jug in Vzhod Evrope te države kopicijo zunanjetrgovinske presežke.

Priložnosti za profitabilno investiranje teh presežkov je seveda dovolj v samih perifernih državah, ki zaradi uničenja industrijskih baz beležijo trgovinske primanjkljaje, ki jih morajo pokriti. To lahko kratkoročno storijo predvsem na dva načina, namreč z javnim (država) ali zasebnim (podjetja in gospodinjstva) zadolževanjem ali pa s pritokom kapitala (tuje investicije). Prvi način države peha v dolžniško suženjstvo in je dolgoročno nevzdržen. Drugi, ki je v javnosti pogosto predstavljen celo pozitivno, pa v resnici ni bistveno boljši. Želja po privabljanju tujih investicij države sili k sprejemanju vse bolj kapitalu prijazne zakonodaje. Na dnevnem redu so razbijanje sindikatov, nižanje delavskih pravic, zbijanje cene delovni sili, rahljanje okoljskih standardov ter zniževanje davkov za kapital. Vse to niža življenjski standard celotnega prebivalstva in davčno breme prenaša na pleča delavstva, ki za razliko od kapitala veliko težje pobegne na Ciper. Povrh vsega so pozitivni učinki tujih investicij zelo omejeni in kratkoročni: investitorji ne vlagajo zato, da bi izboljšali življenja prebivalcev, temveč da bi iz države izvabili čim več dobička. Ko se situacija spremeni ali pa nastopi kriza, lahko tuje investicije čez noč presahnejo, v državah, ki so od njih postale odvisne, pa zapustijo socialno opustošenje, prazne tovarne in brezposelnost.

EU in predvsem evrsko območje sta z gospodarskega vidika močno disfunkcionalni, saj njuna pravila zaostrujejo makroekonomska neravnovesja, kjer se presežki koncentrirajo v maloštevilnih državah centra in se v periferijo vračajo le v obliki posojil ali špekulativnih naložb. Države silijo v prociklično fiskalno politiko in v socialni dumping ter zaostrujejo pritiske mednarodnih finančnih trgov k neprestani fiskalni konsolidaciji. Posebej škodljiva se je takšna zasnova izkazala v gospodarski krizi, saj je danes močno vprašljiv nadaljnji obstoj združene Evrope.

1.4 Slovenija: Od tranzicijske izjeme do vzorčne učenke neoliberalizma

Slovenija je bila do vstopa v EU in v evrsko območje poseben primer med postsocialističnimi državami, saj je namesto ostrega neoliberalnega šoka doživela postopno tranzicijo, ki je dolgo ohranjala dobro delujočo socialno državo in socialni dialog. Vendar pa je bila drugačna predvsem hitrost, nikakor pa tudi smer razvoja.

Prvi večji korak obnove kapitalizma je bil napravljen v letih 1991 in 1992, ko je bilo z ustanavljanjem »by-pass« podjetij in podobnimi nezakonitimi sredstvi privatizirano premoženje, vredno več kot milijardo evrov. Divjo privatizacijo so leta 1992 prekinili množični delavski protesti, ki so bili odziv na globoko recesijo iz prejšnjega in tekočega leta, ter na poskus vladne enostranske zamrznitve plač. Protesti so pripomogli k padcu Demosove vlade, ki ji je sledila vlada levosredinskih strank. Ta je nadaljnji potek privatizacije uredila z Zakonom o lastninskem preoblikovanju podjetij. Z možnostjo notranjih odkupov in z razdelitvijo deležev zaposlenim je zakon omogočil, da so delavci in menedžment ohranili večinske deleže v večini malih in srednjih podjetij, medtem ko so se večja podjetja večinoma lastnina s kombinacijo notranje razdelitve premoženja s certifikati in prenosa na paradržavne sklade (KAD in SOD).

Delovni ljudje so po protestih pridobili koncesije: možnosti zgodnjega upokojevanja, večja nadomestila za brezposelnost in povišanje plač. Te koncesije so kljub drugačnim pričakovanjem vlade pomagale povleči državo iz recesije, saj so okrepile domače povpraševanje. Obenem se je tudi centralna banka zavezala politiki podcenjevanja valute v primerjavi s trgovinskimi partnerji, da bi s tem spodbudila izvoz in zmanjšala pritisk na plače. Nenazadnje je bil leta 1994 ustanovljen Ekonomsko-socialni svet (ESS), ki je institucionaliziral tristranska pogajanja med sindikati, vlado in zastopniki interesov kapitala, kot je bilo to v praksi v povojnih socialnih demokracijah (v Nemčiji in skandinavskih državah). ESS je odločal o široki paleti vprašanj, vse od socialne politike prek delovne zakonodaje do prihodkovne politike.

Proces pristopanja k EU in prevzemanja evra je radikalno spremenil ta model in je deloval kot eksogeni šok, ki je bil Sloveniji v začetku devetdesetih prihranjen:

- Vloga in pomen ESS se je močno zmanjšala, vlade so bile vse bolj pripravljene testirati bojno pripravljenost sindikatov z enostranskimi ukrepi. Prvi večji primer je bila enotna davčna stopnja pod Janševo vlado, ki jo je sindikalna mobilizacija preprečila, vendar so se pozneje enostranskih antidelavskih akcij enako vneto posluževale tudi domnevno leve vlade, recimo Pahorjeva.
- Prišlo je do izjemno hitre akumulacije dolga, predvsem podjetij, kot neposredna posledica vstopa v evrsko območje. Banke so zaradi dostopnosti poceni tujih kreditov postale vse manj odvisne od domačih depozitov (leta 2005 je bilo razmerje med krediti in depoziti okoli 1, a je naraslo do 1,6 v letu 2008). Dolg ni bil uporabljen za financiranje produktivnih investicij, temveč za lastniško konsolidacijo in druge nesmotrne naložbe.

Vlada Janeza Janše je ob tem prilivala olja na ogenj s privatizacijami in zniževanjem davkov kapitalu in najbogatejšim.

- Trg delovne sile je postajal vse bolj fleksibilen, močno je narastel delež prekarnih oblik zaposlitve (zaposlitve za določen čas, delo prek avtorskih in podjemnih pogodb ter s.p.-jev).
- Sistem socialne pomoči se je spremenil v smeri t.i. *workfare*, torej neoliberalnega sistema, katerega prvotni namen ni pomagati prejemnikom socialne pomoči, temveč jih disciplinirati, da sprejmejo katerokoli delo ne glede na delovne pogoje in mizerno plačilo.

Lastniška in institucionalna struktura, vzpostavljena v prvem valu privatizacije, je bila odpravljena. Delno so delavci v drugi polovici devetdesetih let sami razprodali certifikate, da bi s tem izboljšali materialni položaj svojih gospodinjstev, delno pa je k temu prispeval drugi val privatizacije, tj. faza konsolidacije lastništva. Med letoma 1999 in 2004 so se povprečni deleži največjih lastnikov v podjetjih povečali za več kot tretjino, število delničarjev pa se je močno znižalo. Poseben zagon je konsolidacija lastništva dobila s prevzemom evra leta 2004, kar je olajšalo prevzemanje podjetij z zadolževanjem v tujini.

Posledice zgrešene institucionalne zasnove EU, ki jih je s procikličnimi politikami še poslabšala vlada Janeza Janše, so se pokazale, ko je Slovenijo leta 2009 zajela globalna kriza. Vlada Boruta Pahorja, ki jo je nasledila, je sprva poskušala uvajati ukrepe, ki so blažili posledice krize, vendar je kmalu izkoristila priložnost krize in uvedla neoliberalne reforme trga dela (malo delo) in pokojninskega sistema. Po uporabi sindikatov in študentov in po izgubi treh referendumov na en dan, jo je ponovno nadomestila vlada pragmatičnega neoliberalca Janeza Janše v koaliciji z bolj fundamentalističnimi neoliberalci in nadaljevala s procikličnimi gospodarskimi politikami (ostro varčevanje v času recesije), kar je recesijo še poglobilo in podaljšalo. Ta vlada je hkrati nadaljevala z načrtnim ustvarjanjem proračunskih primanjkljajev (zniževanje davkov najbogatejšim), da bi na ta način vsiljevala reze v javni sektor in privatizacijo.

Vlada Janeza Janše je v najčistejši obliki zastopala interese kompradorske buržoazije (torej buržoazije, ki nima ne interesa ne znanja za organiziranje produkcije v perifernih državah in želi delovati zgolj kot posrednik tujemu kapitalu in ob tem pobirati provizije) in je z DUTB ter SDH postavila osnovno infrastrukturo za preplačano in netransparentno razprodajo javnega premoženja. Izvajala je ostro "interno devalvacijo" predvsem z napadom na stroške družbene reprodukcije z rezi v javni sektor, da bi tujemu kapitalu v Sloveniji zagotovila bazen brezpravne, prekarne in poceni delovne sile.

Kljub izdatnim državnim pomočem bankam te niso financirale gospodarstva in gospodinjstev, zaradi česar so številna sicer zdrava podjetja propadla zaradi pomanjkanja likvidnosti. Kljub temu slovensko gospodarstvo danes doživlja rast, ki temelji predvsem na izvozu, spodbujenim s poceni delovno silo, saj tudi po koncu krize plače rastejo zelo počasi - stroški na enoto dela

so bili leta 2015 na ravni leta 2010, s čimer je Slovenija pred le štirimi drugimi državami OECD: Irsko, Portugalsko, Grčijo in Španijo. V tem smislu Slovenija ni na periferiji Evrope, temveč je polperiferija: beleži zunanjetrgovinske presežke in celo presežno varčevanje, vendar na svetovnem trgu v premajhni meri ponuja končne izdelke, preveč pa deluje kot podizvajalec tujih multinacionalk. To počne s ponujanjem poceni delovne sile in hlapčevskim udinjanjem tujim investitorjem, z nižanjem okoljskih standardov in s privatizacijo zakonodaje (zakoni, pisani izključno za posamičnega tujega investitorja, kot je t.i. lex Magna), kar nas postavlja v podrejen položaj.

2. Gospodarski razvoj

2.1 Ocena stanja

Po obnovi kapitalizma na Slovenskem se je naše gospodarstvo s posredovanjem EU integriralo v svetovni kapitalistični sistem. Po kratkem obdobju »šok terapije« v času Demosove vlade se je v Sloveniji stabiliziral socialdemokratski sistem gospodarstva. Valuta je bila zavestno podcenjena, da je omejevala uvoz in spodbujala izvoz. Zunanja devalvacija je zmanjševala potrebo po notranji devalvaciji – povečevanju stroškovne konkurenčnosti z zniževanjem plač. Namesto prostega trga so gibanje plač urejali dogovori socialnih partnerjev, zlasti nadpovprečno močnih sindikatov. Finančni sektor je ostal v državni lasti. Do vstopa v EU, oziroma prevzema evra, je Slovenija po BDP-ju in splošni blaginji dohitevala center EU-ja, ne da bi se povečeval zunanji dolg države in gospodarstva.

Popolna integracija Slovenije v EU in zlasti v evrsko območje je prekinila obdobje dohitevanja. Socialdemokratski model, ki je bil pred desetletji razširjen tudi v državah centra, se je razkrojil zaradi integracije v takrat že neoliberalno EU. Okrepile so se periferne poteze gospodarstva. Tako so se investicije začele napajati z zadolževanjem pri tujih bankah in ne več iz domače akumulacije. Finančna sredstva so se stekala v neproduktivne sektorje (nepremičnine, finančno posredovanje, drobn sektor) in se uporabljala za privatizacijo (para)državnih podjetij. Gospodarstvo je tako ustvarilo velik zunanji dolg in primanjkljaj na plačilni bilanci tekočega računa.

Svetovna kapitalistična kriza je zaradi neoliberalnih politik EU in evrskega območja v Sloveniji trajala dlje in bila globlja, kot bi pričakovali. Kot povsod po svetu je okrepila protisocialne in protiokoljske težnje kapitalizma:

- z dokapitalizacijo bank z javnimi sredstvi se je zasebni dolg podjetij spremenil v javni dolg države;
- zaradi neproduktivnih naložb v nepremičnine, vrednostne papirje in prevzeme podjetij je prišlo do zloma številnih sektorjev in rekordne brezposelnosti. Javni dolg se je še povečal zaradi upada javnih prihodkov in večjih socialnih izdatkov;
- politični razred je, s prociklično gospodarsko politiko, načrtno zaostroval gospodarsko krizo (ostro varčevanje, omejevanje izdaje kreditov), pospeševal družbeno razslojevanje (davčne olajšave za premožne in kapital, zmanjševanje socialne zaščite) in omogočil razprodajo javnega premoženja (DUTB in SDH), kar je bistveno poslabšalo položaj in moč delovnih ljudi nasproti kapitalu;
- primanjkljaj v menjavi s tujino se je spremenil v velik presežek za ceno prekarizacije delovne sile ter zaostajanja plač za rastjo stroškov in produktivnosti.

Servisiranje vedno večjega javnega dolga je bilo zaradi neoliberalnih ukrepov ECB in BS zelo oteženo. To je tujim centrom moči omogočilo, da so ob pomoči domačega političnega razreda izsilili privatizacijo številnih podjetij, zlasti pa prevzeme »zdravih jeder«, kar je imelo resne

negativne posledice. Tako je vedno večji delež izvoznega sektorja postal odvisen od izvoza v EU, zlasti Nemčijo, kjer so naša podjetja delovala predvsem kot podizvajalci. Gospodarstvo se je fragmentiralo na vedno manj sklenjenih verig. S tem se je povečal delež zaposlenih v zelo majhnih podjetjih, kar je pomenilo manj možnosti za razvoj, dostojno delo in uveljavljanje višjih okoljskih standardov. Rezultat sta bila vsesplošna prekarizacija in množično izseljevanje, ki vztrajata kot strukturna pojava.

Nazadovanje gospodarstva zdaj ogroža doseženo raven blaginje oziroma jo je že znatno poslabšalo, hkrati pa se povečujejo razlike med pokrajinami. Kapital ni več sposoben organizirati proizvodnje, kar se kaže v prepričanju, da se v Sloveniji nobena dejavnost več ne izplača, zlasti pa v statistiki novih zaposlitev, ki jih je malo oziroma so prekarne. Te tendence so posledica ključnih omejitev gospodarskega in s tem družbenega razvoja v Sloveniji, in sicer:

- neustrezne denarne politike evrskega območja, ki je pred krizo povzročala kopičenje zunanjega dolga privatnih subjektov, v krizi in po njej pa otežila servisiranje javnega dolga;
- precenjenosti valute in socialnega dampinga, ki ga omogoča enotni trg EU. Oboje sili podjetja v to, da tekmujejo z zniževanjem stroškov delovne sile (Slovenija je poleg držav skupine PIGS, ki so bile pod prisilno upravo trojke, edina država v OECD, kjer so v letih 2010-2015 stroški na enoto dela stagnirali ali padali);
- nefunkcionalnosti finančnega sektorja, ki je pred krizo usmerjal kredit iz tujine v tajkunske prevzeme in neproduktivne investicije, zdaj pa kljub dokapitalizaciji ne zagotavlja sredstev za širitev proizvodnje in razvoj;
- izjemne koncentracije moči menedžmenta in birokracije, ki s podporo političnega razreda razprodajata preostala državna podjetja prek SDH-ja oziroma na novo poddržavljena podjetja prek slabe banke;
- zaradi odmiranja zadnjih večjih podjetij, ki so bodisi propadla (zlasti v gradbeništvu) bodisi so postala podružnice večjih tujih firm (predelovalna industrija in trgovina), ni več sklenjenih ekonomskih verig. Naša podjetja se v mednarodno delitev dela vključujejo kot podizvajalci, ki so vedno nižje na lestvici privzavanja vrednosti;
- zaradi kombinacije zunanjih (integracija v EU in prevzem evra) in notranjih (»interna devalvacija« po izbruhu krize) dejavnikov se Slovenija vse bolj spreminja v bazen poceni delovne sile brez razvojne perspektive, s krepitvijo energetske, prostorske in emisijske intenzivnih industrijskih panog. Predvsem zaradi pritiska na plače je slovensko gospodarstvo hiperkonkurenčno (konec leta 2015 je bil presežek izvoza blaga in storitev nad uvozom 9% BDP-ja). Vendar se presežek ne preliva v produktivne in trajnostno naravnane investicije, produktivnost dela pa raste bistveno počasneje kot pred krizo.

2.2 Za kaj se zavzemamo?

Naš dolgoročni cilj je odprava kapitalizma in uvedba gospodarjenja, ki bo zagotavljalo blaginjo vseh prebivalcev (aktivnih in neaktivnih), brez ogrožanja našega življenjskega okolja. Ekosocialistično gospodarstvo bo temeljilo na treh stebrih:

1. na delavskem upravljanju,
2. na družbeni in skupnostni lastnini,
3. na demokratičnem planiranju.

Delavsko upravljanje kolektivu zagotavlja boljše odnose, družbi pa večjo produktivnost, ki je podlaga za skrajševanje delovnega časa. Družbena in skupnostna lastnina ključnih naravnih virov, infrastrukture, večjih podjetij in finančnih ustanov je jamstvo, da bo gospodarstvo delovalo v splošno korist, ne le v interesu razreda kapitala. Demokratično planiranje omogoča gospodarno in ekosistemsko rabo virov in delovne sile, zato bo varovalka pred krizami, izčrpavanjem naravnih virov in uničevanjem okolja.

Družbena in skupnostna lastnina: Ne delamo si iluzij, da bi se lahko ekosocializem organsko razvil iz kapitalizma. Da bi postavili stebre ekosocialističnega gospodarstva, bomo morali odpraviti pogoje kapitalističnega izkoriščanja. V sistemu delavskega upravljanja bo zato poslovodstvo odgovarjalo delavskemu kolektivu, kar pomeni odpravo kapitalističnega menedžmenta v podjetjih. Lastništvo podjetij bomo prenesli v roke države in lokalnih skupnosti, ter ustanovili delavske, kmečke in potrošniške zadruge. Zato bomo spremenili nosilce kapitala in socializirali dobičke. Z demokratičnim planiranjem želimo regulirati tržne procese in jih postopno nadomeščati z organiziranimi procesi. Prepreko v tem smislu predstavlja vrsta obstoječih mednarodnih, evropskih in domačih pravil in institucij.

Demokratično planiranje: Kapitalizma ni mogoče odpraviti, ne da bi ga sproti nadomeščali s socialističnimi praksami. Nosilci socialističnih praks so angažirani delovni ljudje. Prioriteta našega srednjeročnega delovanja bodo zato:

- izboljšanje življenja delovnih ljudi,
- povečanje vpliva delovnih ljudi na upravljanje podjetij in razvoj gospodarstva,
- vzpostavljanje pogojev za razvoj gospodarske dejavnosti v splošno korist in v okviru nosilnosti okolja.

2.3 Kako bomo to dosegli?

2.3.1 Izboljšanje življenja delovnih ljudi bo povečalo domače povpraševanje in s tem izboljšalo tudi gospodarski položaj. Prioritetni so naslednji ukrepi:

- minimalno plačo bomo dvignili čim više nad prag tveganja revščine, s čimer bomo spodbudili splošno povečanje plač in povpraševanja;
- kratkoročno bomo zmanjšali brezposelnost, srednjeročno pa gradili družbo polne zaposlenosti;
- z javnimi deli in zelenim javnim naročanjem bomo zmanjšali ciklično brezposelnost in občutno povečali število zelenih delovnih mest, k čemur bo prispevalo tudi povečanje domače potrošnje po uvedbi univerzalnega temeljnega dohodka, seveda v okviru nosilnih zmogljivosti okolja;
- z vzpostavitvijo javnega sistema dolgotrajne oskrbe in javnih servisov za potrebe gospodinjstev na sploh bomo iz sfere dela na črno in neplačanega gospodinjanskega dela ustvarili nova, kakovostna delovna mesta;
- ker je smisel rasti produktivnosti zmanjšanje količine potrebnega dela, bomo delovne obveznosti pravično razdelili med več zaposlenih, in sicer kratkoročno z odpravo čezmernega, zlasti pa neplačanega nadurnega dela, srednjeročno pa s krajšanjem delovnega tedna, dokler ne bomo dosegli polne zaposlenosti za vse prebivalce, ki so sposobni in pripravljeni delati;
- izenačili bomo pravice vseh delavcev in delavk, a ne tako, da bi zmanjšali pravice redno zaposlenih na raven prekarnih delavcev, ampak tako, da bomo:
 - zagotovili pravično kompenzacijo za vse, ki zaradi narave dela delajo za določen ali krajši delovni čas;
 - dosledno uveljavili prepoved zaposlovanja na črno, v obliki prisilnih s.p.-jev ali prek nezakonitih agencij (ne samo z globami, ampak tudi s tem, da bo moral naročnik takega delavca neposredno zaposliti);
 - odpravili agencijsko delo in outsourcing (zunanje izvajanje dejavnosti) v vseh podjetjih v državni in občinski lasti;
 - kratkoročno omejili, srednjeročno pa prepovedali agencijsko delo na sploh in onemogočili outsourcing osnovne dejavnosti;
 - na področjih, na katerih prihaja do sistematičnih kršitev delavskih pravic, kot so varovanje, čiščenje itn., bomo ustanovili javna podjetja, ki bodo s trga izrinila izkoriščevalske privatne izvajalce.

2.3.2 Povečanje vpliva delovnih ljudi na razvoj gospodarstva

To bomo dosegli:

1. z razvojem soupravljanja v podjetjih;
2. s širitvijo skupnostnih oblik lastnine podjetij in finančnih ustanov;
3. z demokratizacijo javnih investicij. S tem ne bomo le povečali družbene moči delovnih ljudi, ampak jim bomo zagotovili znanje in materialno podlago za družbene spremembe.

1. Soupravljanje v podjetjih je vmesni člen med korporativnim upravljanjem v kapitalizmu in delavskim upravljanjem v socializmu. Sodelovanje pri upravljanju usposablja delavce za čas, ko bodo sedanje svete delavcev, podrejene menedžmentu, nadomestili strokovno podprti sveti delavcev, nadrejeni poslovodstvu. Prioritetni kratkoročni ukrepi bodo:

- Okrepitev pravice do soodločanja na vseh ravneh z nadstandardom v državnih in javnih podjetjih (pariteta v nadzornih svetih, obvezna soglasja svetov delavcev o pomembnih poslovnih odločitvah).
- Popularizacija soupravljanja med delavci in v sindikatih, saj soupravljanje zadeva vse delavce, tudi če niso delničarji ali zadružniki podjetja oziroma člani sindikata.
- Zaposlenim v državnih podjetjih in delavskim organizacijam bomo zagotovili neposredno soupravljanje v organih SDH, in sicer ne le v upravi in nadzornem svetu, ampak tudi v skupščini.

2. Skupnostne oblike lastnine podjetij in finančnih ustanov zaposlenim in skupnosti zagotavljajo večji vpliv na poslovanje kot sama pravica do soupravljanja. Skupnostne oblike lastnine na mesto profitnega motiva postavljajo širši interes skupnosti. Kmetijska zadruga lahko recimo zmanjša stroške materiala z združevanjem sredstev, s skupnim nastopom pa si kmetje izboljšajo tudi položaj nasproti prehranskim grosistom na trgu. Podobno velja za delavske proizvodne, trgovinske, storitvene in druge zadruge .

Skupnostna lastnina je tudi vmesni člen med kapitalistično privatno lastnino in družbeno lastnino v socializmu. Če govorimo na splošno, bo v ekosocializmu lastnik temeljnih produkcijskih sredstev družba. Toda družba ali skupnost v konkretnih okoliščinah pomeni skupino kmetov zadružnikov, občino, ki stoji za javnim podjetjem, ali pa državo, ko gre za banke in podjetja državnega pomena.

V obdobju prehoda iz kapitalizma v ekosocializem bomo plansko-tržni način sonaravnega gospodarjenja uveljavljali v okviru pluralističnega družbeno-zasebnega modela lastništva produkcijskih sredstev. Velika podjetja in finančne ustanove (banke, zavarovalnice) ter

infrastrukturalna omrežja bodo preoblikovali v demokratične oblike javnega lastništva. Javne storitve in ključni naravni viri (voda, zrak) bodo v lasti države ali manjših skupnosti. Njihov cilj bo optimalno zadovoljevanje realnih potreb posameznika in skupnosti, ne pa dobičkonosnost. Srednja in manjša podjetja bodo v prehodnem obdobju lahko v zasebni lasti. Hkrati bodo spodbujali povečevanje delavskega ali javnega solastništva ter zahtevali dosledno uveljavljanje soupravljanja. Kmetijska zemljišča bodo lahko ostala v zasebni lasti, vendar ne v obsegu veleposesti. Spodbujali bomo združevanje proizvajalcev in njihovih sredstev v zadrug. Vsa produkcijska sredstva se bodo morala ne glede na vrsto lastnine uporabljati skladno z ekonomskimi, emancipacijskimi, socialnimi in okoljskimi standardi .

Ko bodo politične okoliščine omogočile uvedbo delavskega upravljanja in demokratičnega planiranja, bodo zadružna, občinska in državna podjetja ter delavska podjetja začela poslovati po socialističnih načelih, ne da bi bilo treba kogar koli razlastiti. Zato je pomembno, da ohranimo sedanjo javno lastnino in spodbujamo razvoj in povečevanje obsega skupnostne lastnine z naslednjimi ukrepi:

- Ustaviti je potrebno privatizacijo podjetij v lasti države in občin, in še zlasti preprečiti privatizacijo bank. Vsa pomembnejša podjetja v lasti slabe banke je treba prenesti v trajno last države.
- Odstopiti je potrebno od načel »korporativnega upravljanja«. Z imenovanjem direktorjev privatnih podjetij v imenu države ni mogoče uveljaviti javnega interesa. Državo in lokalno skupnost morajo zastopati ljudje, ki so odgovorni demokratičnim organom. Povsod je treba zagotoviti enakopravno zastopnost zaposlenih.
- Uvedba državnih pomoči za ustanavljanje in razvoj zadrug ter za delavske odkupe.
- Upravljanje javnih podjetij in bank bo moralo temeljiti na širših razvojnih kriterijih, ne zgolj na kazalnikih finančne donosnosti. Nagrade poslovodstvu in zaposlenim morajo biti vezane na doseganje razvojnih ciljev, ne na kratkoročno donosnost.

3. Demokratizacija javnih investicij: Javne investicije tako na državni kot na občinskih ravneh so pomemben vzvod gospodarske in razvojne politike. Več kot 60 % gradbenih del se investira iz javnih sredstev, v energetiki in prometni infrastrukturi so ti deleži skoraj 100-odstotni. Zato moramo zagotoviti, da bodo vse javne investicije naravnane razvojno, in preprečiti, da bi se zlorabile za doseganje parcialnih interesov političnega razreda in nosilcev kapitala (primeri TEŠ-6, proga Divača–Koper, »tretja razvojna os« itn.).

To je nemogoče doseči brez javnega nadzora nad investicijami. Državljeni javne dobrine ne le financirajo in jih uporabljajo, ampak morajo živeti tudi z njihovimi negativnimi posledicami. Za uveljavitev javnega interesa ni dovolj le javni nadzor: potrebna bo tudi vključitev državljanov v same procese načrtovanja in odločanja, in sicer po načelih neposredne in delegatske demokracije:

- Uvedejo se participatorni proračuni najprej na lokalni in občinski ravni, pozneje pa tudi na državni ravni. Participatorni proračun ne sme biti le okrasek k siceršnjim proračunom, ampak mora dopuščati realen vpliv na razvoj javnih dobrin. Državljeni morajo imeti tudi možnost, da za projekte posebnega pomena izglasujejo uporabo dodatnih namenskih virov po zgledu sedanjega samopriskpevka.
- Za vse večje javne investicije je potrebno oblikovati komisije, ki jih neodvisno od vlade in parlamenta imenujejo predstavniki sindikatov, okoljevarstvenih in drugih civilnodružbenih organizacij. Te komisije bi nadzorovale gospodarnost porabe od načrtovanja do izvedbe. Podajale bi obvezno soglasje k spremembam višine in pogojev financiranja.

2.3.3 Vzpostavitev pogojev za razvoj gospodarskih dejavnosti

Prehod od kapitalističnega modela rasti k ekosocialističnemu modelu trajnostno sonaravnega razvoja in blaginje med drugim ovirata institucionalna kletka EU in evrskega območja, kakor tudi aktualni svetovni gospodarski red. Zato si bomo v sodelovanju s strankami Evropske levice in vsemi naprednimi silami prizadevali za:

- zaščito narodnih gospodarstev pred špekulativnimi napadi na njihov javni dolg, tj. za reformo ECB. Slednja bo morala poleg stabilnosti cen zasledovati tudi cilj polne zaposlenosti v vseh članicah. ECB bo morala opravljati funkcijo posojilodajalca v skrajni sili in odkupovati obveznice od držav in državnih podjetij in ne privatnih subjektov;
- solidarnostni mehanizem finančne pomoči državam v finančni krizi, ki ne bo pogojevana z uvedbo varčevalnih ukrepov, ampak bo naravnana k razvojnim ciljem;
- spremembo kohezijske politike EU in investicijske politike EIB, tako da bo omogočala naložbe v javna podjetja, trajnostno sonaravni gospodarski in regionalni razvoj z zelenimi delovnimi mesti, in ne le v infrastrukturo, ki služi zlasti tranzitu in multinacionalkam;
- vzpostavitev minimalnih socialnih standardov, tj. evropske minimalne plače in socialne pomoči, ki bodo preprečevali socialni damping in beg možganov;
- uvedbo pravil, ki bodo zmanjšala zunanjetrgovinska neravnotežja znotraj EU.

Kot kaže poskus Sirize, se moramo pripraviti na možnost, da EU in evrskega območja ne bo mogoče reformirati oziroma bo razpadlo v »Evropo več hitrosti«. Zato se moramo pripraviti na možnost uvedbe lastne valute in drugih ukrepov za zagotavljanje normalnega delovanja gospodarstva, ki bi nas zavarovali pred agresijo evrske skupine in ECB.

2.4 Prioritete ekosocialističnega gospodarstva

Z naštetimi ukrepi bomo zagotovili možnost za strateško in trajnostno usmerjanje gospodarstva, ki ne bo podrejeno zgolj slepemu profitnemu motivu. Pojem razvoja je potrebno ločiti od pojma (gospodarske) rasti. Razvoj mora služiti predvsem povečevanju kakovosti življenja, zmanjševanju družbene in med-regionalne neenakosti, ohranjanju naravnega okolja za prihodnje generacije in podaljševanju prostega časa ob krajšanju delovnega tedna, ne pa neskončnem povečevanju proizvodnje materialnih dobrin, ki je zaradi okoljskih omejitev že srednjeročno nevzdržno.

Zato bodo prioritete razvojne politike predvsem:

- vzpostavljanje sklenjenih ekonomskih verig, kar bo že kratkoročno izboljšalo položaj Slovenije v mednarodni trgovini, saj bo v manjši meri delovala kot podizvajalka tujih korporacij. Dolgoročno pa bo zagotovilo potrebno avtonomijo, ki bo olajšala prehod v ekosocialistično gospodarstvo;
- strateško usmerjanje gospodarstva v sonaravni razvoj v smeri zelenega razvojnega preboja, ki bo temeljil na zmanjševanju porabe energije in (naravnih) virov ter rabi domačih obnovljivih virov. Priložnosti so na področjih povečanja samooskrbe, energetske prenove stavb, razvoja celotne vrednostne verige lesa, prehoda na obnovljive vire energije, sonaravnega turizma in posodobitve železniškega omrežja ter javnega prevoza na sploh.

3. Delo in delavske pravice

3.1 Ocena stanja

V samoupravnem socializmu, deloma pa tudi v "zlato dobi" socialnodemokratskega kapitalizma, je načelno veljalo, da delovna sila ni več (klasično) blago. Višina plače ni bila odvisna od ponudbe in povpraševanja. Delodajalci delavca niso smeli odpustiti brez razloga, brez odpravnine in (ali) brez daljše odsotnosti. Krepitev kapitalizma v svetovnem obsegu je to pozitivno tendenco prekinila. Tako v centru, zlasti pa na periferiji, prihaja do pospešenega pobilagovljenja delovne sile. To se kaže v vse lažjem odpuščanju, nizkih odpravninah in kratkih odpovednih rokih pri redno zaposlenih delavcih in v porastu prekarnih oblik zaposlitve. V slednjem primeru delavci niso zaposleni, temveč za podjetja opravljajo storitve prek agencij ali s.p.-jev, zaradi česar zaposlovalcem ni potrebno zagotavljati osnovnih delavskih pravic. Hkrati se briše meja med delovnim in prostim časom, organiziranje in kolektivno delovanje delavcev pa je oteženo. Odras pospešenega pobilagovljenja je tudi pojav revnih zaposlenih, ki jasno kaže na to, da tudi minimalni življenjski stroški niso več sidro plačne politike in da rast produktivnosti dela, ki jo omogoča razvoj tehnologij, ne prispeva k blaginji. Kot zadnje je potrebno omeniti strukturno brezposelnost, ki je posledica uvajanja novih tehnologij ter selitve nekaterih panog v druge države in ki omogoča vedno bolj izkoriščevalske prakse dela in zaposlovanja.

3.2 Za kaj se zavzemamo?

Program Levice lahko delovni ljudje (delavci in kmetje ne glede na obliko zaposlitve ali morebitno brezposelnost) uresničijo samo, če se med seboj povežejo in organizirajo. Zato je aktiviranje delovnih ljudi prioriteta naloga Levice in vodilo celotnega programa. Uspešnost aktiviranja bo odvisna od razvijanja zavesti o delavskih pravicah in pravicah človeka na sploh, politična moč delovnih ljudi pa od njihove uveljavitve v praksi. Zato se zavzemamo za razvoj in uveljavitev vseh treh sklopov delavskih pravic:

1. pravice do dela, tj. do sodelovanja v smotrni gospodarski oziroma družbeni dejavnosti po načelu: pošteno plačilo za pošteno delo;
2. pravice do soodločanja, tj. do vplivanja na organizacijo, cilje in pogoje dela;
3. pravice do sindikalnega organiziranja, tj. do sindikalnega zastopstva, ki ne bo omejeno na »socialni dialog« s kapitalom ali zastopanje interesov posameznih privilegiranih poklicev, ampak se bo vključilo v širša prizadevanja za družbo brez izkoriščanja.

Uveljavljanje vseh treh sklopov delavskih pravic bo odvisno od tega, ali bomo sposobni prilagoditi obstoječe prakse boja za pravice novim okoliščinam in iznajti nove. Pravico do dela in do poštenega plačila moramo opredeliti tako, da bo vključevala zahtevo za skrajšanje

delovnega časa in da bo upoštevala neplačan prispevek posameznika družbi (državlanski dohodek). Ko določamo kriterije za pravično plačilo in krog upravičencev do soodločanja, moramo upoštevati dejstvo, da je gospodarska dejavnost vedno bolj odvisna od znanstvenih, infrastrukturnih in tehnoloških prizadevanj celotne družbe, ne le posameznikov na vodilnih položajih. Bolj ko se odmikamo od klasičnega delovnega razmerja, težje je uporabljati običajne metode sindikalnega organiziranja.

Jasno je, da bolj ko bo napredoval razvoj vseh vrst delavskih pravic, bolj se bomo bližali končnemu cilju, da nobeno delo ne bo ponižujoče, da nihče ne bo zaničevan zaradi dela, ki ga opravlja, in da delo ne bo več mehanizem izkoriščanja.

3.4 Kako bomo to dosegli?

V nasprotju s strankami, ki si prizadevajo za ohranitev kapitalizma, delavske pravice za nas niso lepotni dodatek, ampak smisel našega angažiranja. Položaj delovnih ljudi je kriterij in vodilo za vse ukrepe, zlasti za gospodarsko politiko, ki odločilno vpliva tako na delovno življenje kot tudi na delovanje celotne družbe. Cilje nameravamo doseči z naslednjimi ukrepi:

1. Pravico do dela bomo uveljavili z ukrepi za odpravo brezposelnosti. Prizadevali si bomo, da nihče, ki hoče delati, ne bo podzaposlen, a da bomo hkrati zaradi povečevanja produktivnosti vsi lahko delali manj. Poleg ukrepov, ki neposredno ustvarjajo nova delovna mesta (zeleno javno naročanje, dolgotrajna oskrba, servisi za gospodinjstva, javna dela), bo k temu prispevala tudi delitev dela med več zaposlenih s prepovedjo neplačanih nadur in skrajšanjem delovnega časa.

Pravico do poštenega plačila za pošteno delo bomo zagotovili na dva načina. Po eni strani bo po uvedbi UTD-ja vsakdo lahko zavrnil izkoriščanje, kar bo povečalo povpraševanje po delovni sili. Po drugi strani bomo prepovedali agencijsko delo in izkoreninili brezpravno, prekarno delo. Prispevek delavca k družbeni blaginji bo nagrajen tako, da bodo plače višje od UTD-ja, pri čemer pa bo že univerzalni temeljni dohodek zagotavljal primeren standard.

2. Pravico do soodločanja bomo okrepili na tri načine:

- individualne in kolektivne pravice do soodločanja bomo poglobili, tako da bodo zajele vsa podjetja, še zlasti pa mala podjetja, v katerih se soodločanje kljub zakonodaji ne izvaja;
- v podjetjih v javni lasti bomo uveljavili nadstandard soodločanja, torej pariteto med delom in predstavniki države oziroma občine v nadzornih organih;

3. Pravice do sindikalnega organiziranja in delovanja ni mogoče zagotoviti le s tem, da formalno dopuščamo sindikalno organiziranje, ampak z aktivnimi ukrepi za krepitev in radikalizacijo sindikatov. Zato se bomo zavzemali za:

- večje varstvo sindikalnih zastopnikov pred odpuščanjem in šikaniranjem med in po mandatu;
- za večjo odgovornost vodstev in zaupnikov članstvu sindikatov;
- za združitve vseh naprednih sindikatov iz javnega in zasebnega sektorja ter iz različnih panog in poklicev v enotno protikapitalistično sindikalno organizacijo;
- za pospešeno vključevanje prekarnih delavcev in brezposelnih v sindikate, da zagotovimo enotno fronto vseh kategorij delavcev proti diktaturi kapitala.

Ob tem bo v prihodnosti naša trajna naloga iskati in preizkušati poti za organizacijo soodločanja in sindikalnega organiziranja delovnih ljudi v novih, nepredvidljivih oblikah dela, ki bodo nastajale v procesih t. i. četrte industrijske revolucije.

4. Enake možnosti / enakost spolov - družbena vloga žensk

4.1 Ocena stanja

Zavzemamo se za družbo, ki bo omogočala vsestranski razvoj in enake možnosti za vse posameznike. Pri tem se zavedamo obstoječih družbenih deformacij, ki povzročajo najrazličnejše oblike družbene diskriminacije – po socialno-ekonomskem statusu, po rasni, etnični in verski pripadnosti. Med vsemi pa je najbolj razširjena diskriminacija po spolu, konkretno, diskriminacija žensk, saj se razpenja skozi vse druge oblike diskriminacij. Znotraj vsake deprivilirane skupine je ženska zapostavljena dvakrat – kot pripadnica te skupine, npr. kot pripadnica prekariata in kot ženska. Ta oblika diskriminacije obstaja celo znotraj privilegiranih družbenih razredov. Zato je poleg socialnega vprašanja osrčje problematike enakih možnosti prav razreševanje t.i. ženskega vprašanja.

Zadnje stoletje, zlasti njegova druga polovica, je ženskam v mnogih družbah prineslo bistvena izboljšanja. Praviloma je šlo za tiste družbe, ki so se kot celota obrnile na drugačno pot in uresničile boljše življenjske možnosti za celotno prebivalstvo (socialna država v zahodni Evropi, predvsem v Skandinaviji, še zlasti pa socialistične države, kjer so ženske prodrle v širši družbeni angažma zunaj družine). Kljub temu se v časih ekonomskih recesij in kriz vzporedno s problemom delovnih mest praviloma vedno znova oživlja stereotip o materinstvu in skrbi za dom kot osnovnem, naravnem poklicu ženske. Ta stereotip je le eden od najznačilnejših izrazov splošne manipulacije s človekom, njegovimi potrebami in predstavami, manipulacije, ki predstavlja temelj kapitalistične organizacije družbe.

Temu procesu potiskanja žensk »nazaj« v zasebnost, smo priča tudi danes tako v Sloveniji kot širše, ko se ponovno propagira stališče, da zaposlena ženska ne more biti hkrati tudi dobra mati. Celo pravica staršev in posebej žensk do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, ki je ena od pomembnih civilizacijskih pridobitev, se vrača na raven diskurzov pred drugo svetovno vojno. Takrat je veljal argument, da je za družbo večja vrednota (še nerojeni) otrok, kot pa njegova mati in se je zato ženskam pravica do lastnega telesa (do svobodne izbire partnerja, abortusa, kontracepcije ipd.) odločno odrekala. Od tod poti vodijo k primitivni mizoginiji.

Poleg oživljanja patriarhalnih pogledov o vlogi ženske v družini in vzgoji otrok so pomembna ovira za enake možnosti žensk v družbi in poklicu pomanjkljivo razvite in vedno težje dostopne storitve za razbremenitev družine pri skrbi za njene člane (varstvo otrok, prehrana, gospodinjski servisi). Ne glede na dosežke pri enakomernejši delitvi bremen med moškim in žensko je tudi pri nas družina v praksi še vedno predvsem domena ženske.

Diskriminacija se dogaja tudi na področju poklica. Tu imamo opraviti z dvema tipoma segregacije žensk. Za zaposlene ženske je značilno, da njihova prisotnost upada po poklicni hierarhiji navzgor. Višji ko je položaj, manjši je delež žensk v primerjavi z moškimi. Poleg problema takšne vertikalne segregacije zaradi spola, je razširjen tudi problem horizontalne segregacije. Gre za segregacijo po izobraževanih in poklicnih področjih, kjer ženske izrazito prevladujejo v socialno obarvanih in pedagoških poklicih. V novejšem času na posameznih področjih medicine, prava in še kje, feminizacijo posameznih področij redno spremljata padec

družbenega ugleda in padec plač na teh področjih, torej padec tržne vrednosti tega dela.

4.2 Za kaj se zavzemamo?

Naš cilj je družba blaginje in enakih pravic za vse državljane, torej tudi za ženski del populacije. Zavedamo se, da so bistveni vzroki za problematičen položaj žensk po vsem svetu identični vzrok za vse druge oblike podrejenosti, izkoriščanja in bede našega časa in izhajajo iz obstoječega sistema družbenih odnosov. Dejansko razreševanje ženskega vprašanja je zato bolj možno le znotraj celovitih družbenih sprememb.

Razvoj, ki izhaja prvenstveno iz profitnega učinka, žensko praviloma marginalizira. Ko organizacija delovnega procesa temelji na ustvarjanju profita, so potrebe zaposlenih in širši družbeni interesi zanemarjeni. Čeprav si kapital podreja vse človeške potrebe, pa se ženske še težje prilagodijo kot moški, ker so obremenjene z »balastom« rojevanja in gospodinjstva, medtem ko moški žrtvujejo »samo« svoj prosti čas, svojo avtonomijo in jih družina lažje pogreša. Zato so za kapitalistično podjetje ženske težje zaposeljive, v času brezposelnosti pa je med brezposelnimi praviloma največ žensk. Nasploh se obči problemi razvoja posebej izrazito kažejo prav v sferi t. i. ženskega vprašanja. V tem smislu tudi danes dobesedno velja Fourierova ugotovitev, da je stopnja emancipacije žensk v neki družbi merilo za splošno emancipacijo te družbe.

Prizadevamo si za načelo enakosti spolov, ki ga ne razumemo kot istost žensk in moških, temveč kot sprejemanje biološko pogojenih razlik med njimi ter hkrati enako vrednotenje teh razlik in različnih družbenih vlog. Politika enakosti spolov meri na resnično partnerstvo med ženskami in moškimi ter delitev odgovornosti pri odpravljanju neravnovesij v javnem in zasebnem življenju. Cilj politike enakih možnosti žensk in moških je zato enakost spolov - enaka prepoznavnost, udeležba in moč obeh spolov na vseh področjih javnega in zasebnega življenja.

Pri načelu enakosti spolov pa ne gre samo za vprašanje pravičnosti, ki ga sicer resnično demokratična in socialna družba ne sme podcenjevati, ampak za vprašanje uspešnega razvoja sodobnih družb. Ženske so kot polovica prebivalstva nezanemarljiv razvojni potencial na domala vseh področjih, tudi tistih, iz katerih so bile v nekdanjih razvojnih paradigmah izključene in kjer se stari vzorci le postopno umikajo potrebam novega časa.

Poleg povedanega tradicionalni vzorec delitve dela na neplačano delo v družini (ki naj bi bila naravna domena ženske – znani model »treh K-jev – Kinder, Küche, Kirche«) in plačano delo v javni sferi skrivata v sebi še eno obliko eksploatacije. Gre za prenašanje stroškov pomembnega segmenta družbeno potrebnega dela – biološke reprodukcije človeka (nega in ponekod tudi samo rojevanje otrok) in t. i. reprodukcije delovne sile (regeneracija človeka z zadovoljevanjem potreb po prehrani, higieni, počitku, negi) - na žensko oz. družinske člane, ki to delo opravljajo brezplačno. Istočasno so iste storitve, če jih opravlja izvajalec zunaj družine, plačljive. Skladno z njegovim družbenim pomenom, t. j. pomenom za reprodukcijo družbe, je

torej treba ta neplačani segment finančno ovrednotiti, upoštevati kot del vrednosti BDP-ja in izvajalce ustrezno nagraditi. To bi pomenilo tudi ekonomsko neodvisnost oseb, ki opravljajo gospodinjski poklic (skupaj z nego otrok) kot edini poklic.

V tem smislu je jasno, da položaj in vloga žensk v družbi nista le vprašanje samih žensk ali zgolj vprašanje socialne pravičnosti, temveč vprašanje splošnega družbenega pomena in integralni del najširše razvojne problematike. Zato se zavzemamo za integralni pristop k problematiki žensk, za obravnavanje tega problemskega področja v njegovi vsebinski povezanosti z drugimi vprašanji družbenega razvoja.

Pri tem nam ne gre za lažni univerzalizem, za filozofijo, ki s problematiko žensk opravi preprosto tako, da jo načelno opredeli za sestavni del drugih družbenih odnosov in vprašanj – razrednega vprašanja, socializma itd. in ima zadevo s tem za opravljeno. Takšna drža vprašanju žensk v razvoju v bistvu odreka sleherno specifičnost, ki jo kot konkretno družbeno-zgodovinsko vprašanje v resnici ima in je prav kot taka integralna sestavina širših zgodovinskih procesov.

4.3 Kako bomo to dosegli?

1. Ker razumemo, da se razvojna problematika bistveno prepleta s problematiko družbenega položaja žensk, se bomo zavzemali in zahtevali, da se pri ocenjevanju konkretnih razvojnih vprašanj in sprejemanju praktičnih razvojnih rešitev na vseh relevantnih področjih upoštevajo tudi implikacije za položaj in vlogo žensk v družbi, t. i. »ženski vidik«.

2. Ključne aktivnosti na področju družbene problematike žensk so vsekakor tiste, s katerimi bomo izboljšali dostopnost storitev za pomoč družini. V današnjih razmerah so namreč prav težave pri usklajevanju družinskih in poklicnih obveznosti največja splošna ovira pri odločanju žensk za zahtevne poklice in znotraj njih za posebej zahtevna delovna mesta. Obenem gre za najširše vprašanje splošne kvalitete življenja v družbi, za zagotavljanje pogojev, ki bodo ljudem omogočili usklajevanje poklicnega, družinskega in zasebnega življenja ter tako ženskam kot moškim omogočali, da bodo lahko učinkoviti in ustvarjalni delavci, aktivni državljani in dobri starši hkrati.

3. Cilju ustrezne zastopanosti obeh spolov na različnih področjih dela, ustvarjanja in odločanja se lahko bistveno približamo z uvedbo načela obvezne prednosti slabše zastopanega spola med enakovrednimi kandidati. To pomeni uporabo naslednjega vodila: dokler na kateremkoli (poklicnem) področju ne dosežemo normalno uravnotežene zastopanosti obeh spolov, ima pri izbiri med kandidati in kandidatkami z enakovrednimi referencami prednost spol, ki je v danem segmentu slabše zastopan.

Ob dosledni uporabi zgornjega načela bi ustrezneje deloval tudi sistem kvot, ki se ga zavrača ravno z očitki, ki jih opisano načelo odpravlja. Sistem kvot, kjer bi kvote prilagajali možnostim na posameznem področju in jih postopno približevali zelenemu stanju, bi lahko znatno pospešil preseganje stereotipnih pogledov na delitev dela oz. sposobnosti med spoloma in se je kot takšna prehodna rešitev v vrsti držav dobro obnesel.

Ne gre za vsiljevanje zastopanosti 50% : 50%, pač pa za približno in postopno uravnoteženo zastopanost. Prav tako ne gre za favoriziranje žensk na račun kvalitete (kar je pogost očitek). Na področjih, kjer prevladujejo ženske, npr. na nekaterih področjih študija ali poklicev, je seveda treba načelo uporabiti v nasprotnem smislu, v smislu prednosti za moške. To načelo bomo predlagali kot splošno rešitev in dosledno politiko na vseh področjih in v vseh situacijah, kjer je to smiselno.

5. Okolje

5.1 Ocena stanja

Trenutni odnos družbe do okolja je mačehovski in povsem podrejen kapitalističnim principom, kjer je celo varovanje okolja predvsem priložnost za dobiček. Sodelovanje za bolj kakovostno okolje, varovanje virov, vlaganje v okolje, prostor in načine pridobivanja hrane za danes in za prihodnje rodove so principi, ki jih mnogi v današnji družbi več ne poznajo ali celo namenoma ne priznajo, saj le ti pomenijo kvečjemu coklo v kolesju ustroja za kovanje dobička.

Človekov bivanjski prostor in okolje, ki ga obdaja, predstavljata izziv in nalogo političnega delovanja. Okolje kot globalni ekosistem, znotraj katerega živi in se razvija človek, nudi osnovne dobrine za njegovo preživetje in postavlja omejitve človekovemu delovanju. Živimo v svetu, v katerem je okolje marsikje že dodobra uničeno, viri prekomerno izkoriščeni, čistilne zmognosti okolja presežene, ob vsem tem pa pritiski na okolje še vedno naraščajo. Prav tako kot ljudje neenakomerno obremenjujemo okolje (eni bolj, drugi manj), tudi neenakomerno trpimo posledice okoljske degradacije. Navadno se izkaže, da največje breme negativnih posledic človekovega spreminjanja okolja nosijo tisti, ki se s prekomernim obremenjevanjem okolja ne okoriščajo. Vprašanje stanja okolja razumemo tudi kot vir nepravilnosti (okoljska in podnebna nepravilnost), ki se razkriva tako prek družbenega položaja posameznika kot skozi globalna razmerja moči.

V Sloveniji je število prebivalcev v zadnjih desetletjih stabilno, se pa, predvsem zaradi vedno večje izrabe naravnih virov, kljub temu povečujejo pritiski na okolje. Slovenija se po rabi naravnih virov na prebivalca in različnih oblikah obremenjevanja okolja (emisije, odpadne vode, odpadki) uvršča med države, ki nekajkrat presegajo nosilno zmogljivost planetarnega ekosistema. Predvsem zaradi večje samočistilne zmogljivosti okolja se Slovenija zaenkrat še uvršča med le zmerno onesnažene evropske države, z visoko biotsko pestrostjo. Kljub temu se zaradi nepremišljenih posegov soočamo s številnimi perečimi regionalnimi problemi prekomerne onesnaženosti življenjskega okolja in upadanjem biotske pestrosti.

Tako se Slovenija po preseženih koncentracijah trdih delcev uvršča med države EU z zelo onesnaženim zrakom in je v samem vrhu po izpustih delcev. Splošna onesnaženost vodnih virov se je v poosamosvojitvenem obdobju zmanjšala, vendar so zaradi kmetijskega obremenjevanja nekateri vodni viri, zlasti v SV Sloveniji, še vedno oporečni. Med okoljskimi bremenami je poleg velikega števila divjih odlagališč odpadkov (več deset tisoč) potrebno izpostaviti območja s prekomernimi koncentracijami težkih kovin v prsti (Celjska kotlina, Mežiška dolina, Zasavje, Idrija, Jesenice...). Kritično preseženo obremenjevanje posameznih sestavin okolja zlasti v urbanih območjih ogroža zdravje ljudi, skrajšuje življenjsko dobo in ovira delovanje naravnih ekosistemov, hkrati pa postaja element družbene in medregionalne neenakosti.

V poosamosvojitvenem obdobju so se, kljub nekaterim izboljšavam kritičnih oblik onesnaževanja okolja s pomočjo kurativnih ukrepov (filtri, čistilne naprave itd.) in deindustrializacije, okoljski pritiski in raba naravnih virov na prebivalca povečali. Najbolj

plastičen prikaz tega je bistveno povečanje ekološkega odtisa na prebivalca (5,8 gha/prebivalca), ki trikrat presega nosilnost okolja. Podobno kot velja za druge gospodarsko razvitejše države je tudi Slovenija še zelo oddaljena od paradigme sonaravnega razvoja, saj dvig materialnega blagostanja še vedno poteka na račun zmanjševanja okoljskih standardov, ekosistemske blaginje, stihijske pozidave prostora in na račun prekomernega izčrpavanja okoljskega in naravnega potenciala.

Kljub povedanemu pa izjemna biotska pestrost, posledična velika zmogljivost ekosistemskih storitev, naravne možnosti za doseganje varne stopnje vodne, energetske in prehranske varnosti ter obseg obnovljivih naravnih virov na prebivalca uvrščajo Slovenijo v skupino držav z največjimi potenciali za ekosistemsko blaginjo in sonaravni model gospodarstva.

5. 2 Za kaj se zavzemamo?

Krizo okolja je treba reševati pri njenem izvoru, v kapitalističnih družbenih odnosih, ki v sledenju edinega smotra, to je kovanja dobička, uničujejo ekosistemske podporne sisteme življenja vseh vrst na planetu. Okoljska kriza ni posledica odklonov kapitalizma, temveč ena od njegovih temeljnih značilnosti. Odprava kapitalizma je zato bistveni pogoj za trajnostno sonaravni razvoj kakovostne zmerne blaginje znotraj nosilnosti okolja.

Levica sledi ciljem zagotavljanja zdravega in varnega okolja skozi racionalno, učinkovito in vzdržno rabo naravnih virov za zadovoljevanje človekovih potreb. Razumemo, da so težave okolja tako lokalne kot globalne narave, zato bomo delovali tako na reševanju lokalnih problemov kot na mednarodno usklajenem odzivanju na pereče okoljske probleme (npr. podnebne spremembe).

Zavzemamo se za principe sodelovanja in dogovarjanja med deležniki, ki vplivajo ali posegajo v okolje, saj je to nujni del demokratične in ekosocialistične družbe. Ti principi ne omogočajo le večje socialne pravičnosti, temveč tudi doseganje trajnostno naravnane družbe. Gre za rabo virov, njihovo regulacijo glede na potrebe ljudi in zmožnosti okolja ter bojevanje zoper okoljsko nepravilnost, ki posameznikom ali delu družbe onemogoča pravice do zdravega življenjskega okolja.

Vire razumemo v najširšem smislu, torej od osnovnih življenjskih dobrin, kot sta zrak in voda, do prostorskih možnosti za bivanje, življenje, izvajanje mnogoterih aktivnosti, do prostora, namenjenega pridelavi osnovnih življenjskih dobrin (hrane, energije, pite vode). V vire je človek tesno vpet in od njih odvisen, zato smo v Levici že do sedaj aktivno zagovarjali varovanje virov in njihovo smotrno rabo, v prihodnje pa bomo dosedanje delovanje še intenzivirali.

Ločnica med naravnim okoljem in človekovim prostorom je pogosto zabrisana. V Levici se te nežne ločnice dobro zavedamo, zato zagovarjamo principe komplementarnega varovanja obeh »strani«.

Kot stranka, ki si želi aktivno delovati na vseh okoljskih področjih, bomo v naslednjih letih svojega delovanja aktivno zagovarjali urejanje mest v smeri tako imenovanih »pametnih mest«. Koncept pametnih mest želimo prenesti iz zdajšnjih večjih urbanih središč tudi na manjša mesta in širša vaška jedra in tako zagotoviti kakovostno bivanjsko okolje čim večjemu številu državljanov. Poleg tega je naš cilj tesnejša povezanost urbanega okolja z mesti pridelave hrane in ostalih dobrin ob hkratnem povečevanju zavedanja pomena zdrave lokalno pridelane hrane in storitev lokalnega okolja.

»Pametna mesta« se razvijajo trajnostno, brez negativnih vplivov na okolje in svojim prebivalcem nudijo najvišjo kakovost bivanja ob nizkih obratovalnih stroških. Za doseganje teh ciljev uporabljajo napredne in inovativne rešitve. Pametna mesta se razvijajo ob zavedanju, da so naravni viri in prostor omejeni, da je upravljanje in vzdrževanje infrastrukture drago, ter da je kvaliteta bivanja tisto, česar si prebivalci najbolj želijo. Koncept pametnih mest naslavlja vsa ključna področja javnega, kot so energetika, pitna in odpadna voda, odpadki, infrastruktura, varnost, izobraževanje, javni promet in druge javne službe. Sedanji in polpretekli prostorski trendi stopnjevanja pritiskov na okolje zaradi zgoščevanja na občutljive dolinsko-kotlinske ekosisteme niso zaželeni in jih je potrebno tudi s prostorskimi ukrepi omiliti in minimalizirati.

Skladnejši regionalni razvoj Slovenije, ohranjanje poselitve in kulturne krajine slovenskega podeželja je tudi z vidika trajnostnega razvoja ena ključnih prioritet Levice. Z okoljskega vidika se ob skladnejšem regionalnem in trajnostnem razvoju zavzemamo tudi za koncept zmanjševanja nastajanja odpadkov, povečan obseg reciklaže in posledično uvajanje ponovne uporabe materialov. Pri vodnih virih se zavzemamo za ohranjanje njene kvalitete in stalne dostopnosti v vseh regijah, tudi z načini recikliranja in ponovne rabe.

Na področju rabe lesne biomase se zavzemamo za sklenitev lesno proizvodnih verig, katerih dodana vrednost lahko bistveno pripomore k regionalnemu razvoju. Zavzemamo se za ohranjanje in izboljšanje biotske ali genske pestrosti v slovenskih regijah, kar predstavlja tudi velik potencial za njihov razvoj (zeleni turizem...). Z vidika obnovljivih virov energije se zavzemamo za podporo razpršenim, manjšim in lokalnim oblikam izrabe.

Kmetijske površine so obenem vir hrane in potencialni vir onesnaženja. Zato zagovarjamo uravnoteženo, sonaravno in z dejanskimi potrebami usklajeno kmetijsko politiko, ki bo temeljila na racionalni (in ne pridobitniški) rabi kmetijskih površin. Zagovarjamo trajnostno proizvodnjo hrane in enakopravno obravnavanje vseh kmetijskih pridelovalcev ne glede na obseg proizvodnje. Dolgoročno se zavzemamo za racionalno, usmerjeno in sonaravno rabo obstoječih kmetijskih površin in aktivacijo površin v zaraščanju. Kmetijstvo bomo usmerjali v zagotavljanje kakovostne hrane z nizkim ogljičnim odtisom na eni strani in možnostjo dostojnega plačila in preživetja pridelovalcev na drugi. Temu ustrezno bomo prilagodili davčno politiko, ki bo spodbujala pravičnejšo obdavčitev premoženja in plačila prispevkov za socialo, in ustrezne davčne olajšave za manjše (ekološke/sonaravne/ogljичno nevtralne) pridelovalce. Kmetijska politika bo morala začeti tudi »v naravi« hoditi z roko v roki z gozdarsko politiko, kjer sodelovanje med resorjema poteka zgolj navidezno, v praksi, predvsem v zakonodaji, pa izrazito delujeta vsaka zase. Proizvodnja v obeh sektorjih mora biti komplementarna in

usmerjena v povečevanje prehranske in energetske samooskrbe in povečevanja t. i. zelenih delovnih mest.

V posameznih regijah je tako ali drugače degradiranih in ogroženih nezanemarljiv del naravnih okolij. V Levici se bomo zavzemali za sodelovanje z lokalnimi skupnostmi v smislu čim hitrejše revitalizacije/sanacije, uporabe za druge namene ali prepuščanju v cikel naravne obnove. Naravna okolja so predmet številnih globalnih resolucij in smernic o varovanju okolja in doseganju okoljskih ciljev. Te pa v svojem bistvu pogosto izhajajo iz kapitalistično pogojenega trgovanja z okoljem in ne iz dejstva, da je vsaj del naravnih okolij, ki jih trenutno ne potrebujemo, nujnih tako za življenje in ustvarjanje posameznika kot celotne družbe.

Za izpeljavo okoljske preobrazbe slovenske družbe potrebujemo nov razvojno-varovalni, sonaravni koncept, ki bo zagotavljal blaginjo za vse prebivalke in prebivalce Slovenije in omogočal vsaj enako kakovost življenja tudi prihodnjim rodovom. S prizadevanji za trajnostno zasnovan družbeno-okoljski koncept lahko uravnoteženo zajamemo vse dejavnosti in z rabo regionalnih potencialov Slovenije ustvarimo več kot 50.000 novih, medregionalno razpršenih zelenih delovnih mest.

Ob upoštevanju geografskih in drugih okoliščin bomo potrpežljivo in dolgoročno dograjevali temelje trajnostnega civilizacijskega prehoda. Najprej na občutljivih in podnebno ključnih področjih energetike, prometa in kmetijstva, postopoma pa tudi na širšem področju človekovih dejavnosti. Zavzemamo se za spremembo sedanjega nevzdržnega ekonomskega modela, ki temelji na neomejeni gospodarski rasti, kar je z vidika omejenosti planetarnih virov in preživetja prihodnjih generacij nedopustno.

Zavzemali se bomo za izpolnjevanje mednarodnih okoljskih zavez. Zato bomo med drugim sledili cilju, da do leta 2050 Slovenija dejansko postane brezogljichna družba. Prizadevali si bomo za zmanjšanje izpusta toplogrednih plinov za najmanj 80 % glede na leto 1990, vsaj za 20–30 % do leta 2020 in za najmanj 40 % do leta 2030.

Na področju energetike, ki je eno od ključnih področij za prehod v nizkoogljichno družbo, se bomo zavzemali za diverzifikacijo in pospešeno uvajanje obnovljivih energetskih virov, ter postopno ukinjanje ostalih okolju neprijaznih oblik virov energije (npr. energija iz jedrskih virov, torej urana). Eden od ciljev Levice v sklopu prehoda v nizkoogljichno družbo bo tudi zmanjšanje energetske in emisijske intenzivnosti gospodarstva, prometa, ter gospodinjstev. Zgolj trajnostno načrtovano, nizkoogljichno in na krožnih principih zasnovano gospodarstvo in bivanjski prostor, ter visoka stopnja prehranske in energetske varnosti lahko zagotavljajo dolgoročno varovanje okolja in zdravja ljudi, ohranjanje biotske raznovrstnosti, blaženje podnebnih sprememb in varno prilagajanje nanje ob ohranjanju življenjskih pogojev za prihodnje rodove.

Zavedamo se, da se začrtanih ciljev ne da doseči naenkrat in morda niti ne s konsenzom celotne družbe. Konflikte, vezane na okolje, moramo reševati postopoma, tako znotraj same politične levice, kot celotne družbe. Spore, ki se porajajo ob nekaterih kočljivih temah, kot so gensko spreminjanje organizmov, ugotavljanje nosilnosti okolja, različni viri energije ipd.,

nameravamo razreševati v odprtem prostoru skozi široko diskusijo. Ob tem bomo zagotavljali, da neizvedljivi, rokohitrski ali nepremišljeni ukrepi, ki le navidezno rešujejo okoljske težave, ne preglasijo izkušenj ljudi in znanja, pridobljenega z znanstvenimi metodami.

5.3 Kako bomo to dosegli?

Ob zavedanju potrebe po hkratnem kratkoročnem ukrepanju in dolgoročnim zavezam predvidevamo naslednje delovanje:

- Odprava dosedanje politike podeljevanja koncesij in odpustkov.
- Regulacija rabe virov, ki zagotavlja njihovo trajnostno rabo.
- Ozaveščanje javnosti glede smotrne rabe virov in uveljavljanja pozitivnih praks.
- Glede vode bomo skozi zakonodajni aparat višali standarde kvalitete pitne vode in spodbujali ukrepe za ohranjanje in obnavljanje območij, ki predstavljajo naravni filter za zagotavljanje neoporečnih vodnih virov. Zagotavljanje kvalitetnih vodnih virov je možno le prek dobrega javnega upravljanja z vodami in okoljem nasploh.
- Zagotavljanje vsem enakega dostopa do bivanjskega prostora (pravica do stanovanja), skupnih javnih površin in prost dostop do vseh (javnih in zasebnih) gozdnih površin je eden vodilnih ciljev Levice. Le tako bomo lahko vsakemu posamezniku in družbenim skupinam omogočali in zagotavljali pravično in enakopravno vključevanje v javno življenje.
- V Levici zagovarjamo javno upravljanje in neprofitno opravljanje nalog vseh javnih služb na področju okoljskih dejavnosti izključno v javno korist. Predlagamo tudi njihova združevanja, predvsem z namenom zagotavljanja visoke ravni kvalitete opravljenih storitev in solidarnostno opravljanje le-teh tudi na območjih, kjer dejavnost po ekonomskih kriterijih morebiti ne bi bila »upravičena«.
- Ustavili bomo nadaljnjo privatizacijo naravnih virov, prometne, energetske in druge javne infrastrukture, ki jih smatramo za skupno dobro.
- Pospešili bomo organizacijo in delovanje regionalnih partnerstev med mesti in podeželjem.
- Varovanje kmetijskih in gozdnih zemljišč obravnavamo kot enega od ključnih polj varnosti, zato namesto njihove pozidave podpiramo ponovno rabo opuščenih in degradiranih površin.
- Kmetijskih subvencije in podpore je potrebno spremeniti tako, da ne bodo v največji meri dodeljene glede na površino kmetijskih zemljišč, temveč v podporo sonaravnemu, ekološkemu kmetovanju, ohranjanju ekosistemskih storitev kmetijskega prostora,

ohranjanju in rabi starih slovenskih sort in pasem (genska pestrost), zaposlovanju, spodbujanju združnih oblik delovanja kmetov in združevanju v celotno lesno-predelovalno in prehransko proizvodno verigo (večji delež prihodkov naj ostane v lokalnem okolju, ne pa v rokah multinacionalk, veletrgovin) itd. Predvsem morajo biti enakovredne podpore deležni vsi kmetijski pridelovalci, brez izključevanja najmanjših.

- Okrepili bomo črpanje evropskih in drugih finančnih sredstev za hkratno izvajanje naravovarstvene dejavnosti, sonaravnega razvoja in zagotavljanja ustrezne ravni kvalitete življenja lokalnemu prebivalstvu (sonaravni turizem, gozdarstvo in kmetijstvo, dopolnilne dejavnosti itd.) v varovanih območjih narave.
- Še naprej se bomo zavzemali za spoštovanje obstoječih mednarodnih okoljskih sporazumov in njihovo nadgradnjo.
- Povečanje energetske in prehranske samooskrbe bomo opredelil kot strateški razvojni projekt. Izvedli ga bomo s proizvodnjo energije iz obnovljivih virov in s sonaravno zasnovanim povečanjem kmetijskih in gozdnih zemljišč ter ga podprli s sistemskimi investicijskimi in finančnimi vzpodbudami na državni, regionalni in občinski ravni.
- Z zelenimi javnimi naročili, trajnostno zasnovano davčno politiko in zmanjševanjem obremenitve dela bomo podpirali energetske, surovinske in prostorsko učinkovite ukrepe, ki bodo pospešili rabo domačih virov, sekundarnih surovin, okolju prijaznih izdelkov in obenem povečali število zelenih delovnih mest.
- S pomočjo zakonodajnih, ekonomskih, planskih in izobraževalnih mehanizmov bomo prek zvišanja snovne in energetske učinkovitosti in zmanjšane rabe energije okrepili trajnejšo, inovacijsko, okoljsko naravnano proizvodnjo in sonaravni obseg potrošnje. Nizkoogljična regionalna gospodarstva na temelju rabe domačih virov in prehod v krožno gospodarstvo brez odpadkov bosta ključni polji trajnostnega investicijskega programa.
- Načelo trajnostnega razvoja bo postalo eno od ključnih načel vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. Zato ga bomo uvedli v vse oblike in ravni izobraževanja.
- Za dvig ozaveščenosti bomo javnost informirali o številnih dobrih trajnostnih praksah doma in v tujini, prav tako bomo pri tem podpirali nevladne okoljske organizacije.
- Spodbujali bomo povezovanje znanja (vseh strok) v smeri razvoja novih tehnologij in storitev za prehod v nizkoogljično, trajnostno naravnano gospodarstvo.
- Na tem področju bomo povečali sredstva v razvojno-raziskovalni del, s tem preprečili beg možganov in privabili znanje od drugod.
- Prek zelenih javnih naročil bomo spodbujali povpraševanje po lokalnih zelenih izdelkih in storitvah.

- Spodbujali bomo okoljsko odgovoren, materialno zmeren in zdrav življenjski slog.
- Celotna materialna proizvodnja, potrošnja in storitve morajo imeti v ceno vgrajene vse okoljske in družbene stroške, uveljavitev okoljskih dajatev, ki bo progresivno zasnovana glede na povzročeno okoljsko škodo. Tako zbrana sredstva bomo uporabili za namensko spodbujanje sonaravnih oblik proizvodnje, gradnje in množične energijske sanacije stavb, trajnostne potrošnje, prevoza in samooskrbe.
- Ukinili bomo subvencije za fosilna goriva in hkrati povečali subvencije za sonaravno in ekosistemsko primerno rabo domačih obnovljivih virov energije (sončna energija, biomasa, male HE, geotermalna energija, energija vetra, raba toplotnih črpalk).
- Pri posegih v prostor glede postavitve večjih OVE energetskega objekta se bomo za optimalne rešitve usklajevali z vsemi deležniki.
- Izvedli bomo modernizacijo železniškega prometa in javnega prometa nasploh, ter promovirali in spodbujali nizkoogljične zasebne oblike prevoza, kot so kolesarjenje, raba električnih vozil in vzajemne oblike prevozov.
- Na področju ravnanja z odpadki bomo izvedli reformo, ki bo spodbujala rabo okolju prijaznih in razgradljivih materialov, izdelkov, njihovo reciklažo, ter ponovno uporabo.

6. Javne finance in javni dolg

6.1 Ocena stanja

Javne finance so mehanizem za prenos denarnih sredstev iz tržnega v netržni ali javni sektor. Javni sektor sestavljajo pravno-politični aparat države (politični organi, pravosodje, uprava), represivni aparat (vojska in policija) ter socialna država v širokem pomenu besede (socialno varstvo, zdravstvo, izobraževanje, kulturne ustanove). Javni sektor ustvarja dobrine, brez katerih družbeno življenje ni mogoče. Ker pa teh dobrin praviloma ne trži, mora sredstva za plačilo zaposlenih in nabavo materialnih sredstev zagotoviti sistem javnih financ.

Neoliberalni kapitalizem prinaša sledeče težave za upravljanje javnih financ in državnega premoženja:

- davčni sistem je vedno manj pravičen. Vse več je posrednih davkov na potrošnjo, ki nadpovprečno obremenjujejo prebivalce s podpovprečnimi dohodki. Zmanjšuje se delež tistih prispevkov in davkov na dohodke, ki se ravna po načelu »vsak po svojih zmožnostih«. Zaradi privatizacije državnih in javnih podjetij se krčijo tudi nedavčni prihodki;
- pri porabi javnih sredstev je vedno manj solidarnosti, t.j. načrtnega zagotavljanja enakih možnosti in vsestranskega razvoja za vsakogar;
- vedno več ustanov in storitev, ki so splošnega pomena za blaginjo družbe in posameznika, je komercializiranih. Prihodke zanje namesto javnih skladov zbirajo komercialne zavarovalnice in finančne ustanove. Namesto javnih ustanov jih izvajajo privatniki in koncesionarji;
- demokratičnega odločanja o prihodkih in odhodkih ne omejujejo več le domače politično-birokratske institucije (vedno več sredstev gre v centralni proračun, ki ga obvladuje direktno politični razred), temveč so te vedno bolj le izvrševalke neoliberalnih pravil EU in zunanjih upnikov. Njihova moč se je okrepila zaradi povečanja javnega dolga po socializaciji privatnih izgub nosilcev kapitala v veliki krizi, ki se je začela leta 2008.

6.2 Za kaj se zavzemamo?

Prizadevamo si za družbeno ureditev, v kateri blaginja posameznika in skupnosti ne bosta več odvisni od slepega delovanja tržnih mehanizmov. Javne finance je potrebno uporabiti za gradnjo resnično socialne države in prehod v družbo blaginje v okviru zmogljivosti okolja. Vse področne politike morajo biti naravnane tako, da služijo vsestranskemu razvoju posameznika in družbe, hkrati pa varujejo okolje in naravo ter ohranjajo njun potencial za prihodnje generacije. Smisel zbiranja in porabe javnih sredstev je v tem, da z njimi zagotovimo enakopraven dostop do nepogrešljivih socialnih storitev in temeljnih naravnih dobrin, kot sta

pitna voda in čist zrak. Pri tem bo naše vodilo »vsakomur po njegovih potrebah«. Finančna sredstva je potrebno iz tržnega sektorja v javni sektor prenesti na socialno najbolj pravičen način, po načelu »vsak po svojih zmožnostih«. Ta načela bodo v praksi zaživel, ko bodo o pridobivanju (zlasti obdavčitvi) in porabi javnih sredstev odločali tisti, ki ta sredstva po eni strani ustvarjajo, na drugi strani pa uporabljajo. Za to potrebujemo primerne oblike organiziranja delovnih ljudi kot proizvajalcev, pa tudi demokratično organizirane prebivalce kot porabnike. Pri tem moramo zagotoviti tudi vpliv tistih, ki so najbolj odvisni od storitev države: starejših, invalidov in ostalih ranljivih skupin.

6.3 Kako bomo to dosegli?

1. V začetni fazi moramo povečati solidarnost v obstoječem davčnem sistemu, kar nameravamo doseči z naslednjimi ukrepi:

- z zmanjševanjem obsega tistih davkov na potrošnjo, ki jih plačuje prebivalstvo;
- z vključitvijo vseh dohodkov posameznika, torej tudi prihodkov od kapitala in premoženja, v enotno davčno osnovo, od katere se bodo pravično, po progresivni lestvici odmerili davki in socialni prispevki;
- z izplačevanjem dodatkov za vzdrževane družinske člane, ki se bodo ravnali po realnih potrebah gospodinjestev, namesto sedanjih dohodninskih olajšav, ki privilegirajo prebivalce z visokimi dohodki;
- z uvedbo pravičnega (progresivnega) davka na premoženje, zlasti na vrednostne papirje, nepremičnine in posesti večje vrednosti;
- s pravično (progresivno) obdavčitvijo dediščine kot osnovnega mehanizma za prenašanje premoženjskih razlik in družbene neenakosti med generacijami;
- z zeleno davčno reformo, tj. s preišljeno uporabo davkov na proizvodnjo in potrošnjo za zaviranje praks, ki škodujejo okolju, in za spodbujanje praks, ki ga varujejo;
- z obdavčitvijo iznosa sredstev posameznikov in podjetij v davčne oaze.

2. V nadaljnjih fazah razvoja ekosocializma, ki bo vsa področja življenja preusmeril v zagotavljanje blaginje ljudi in ohranjanje narave, se bo pomen teh reformističnih davčnih ukrepov zmanjšal. Dohodkovne razlike bodo manjše (razmerje med najvišjo in najnižjo osnovno plačo bo 1 : 5) in pravičnejše (izhajale bodo iz upoštevanja prispevka k družbenemu razvoju, ne iz družbene moči in statusa), visokih zaslužkov od kapitala in premoženja ne bo več. Temu se bo prilagajala tudi davčna in nasploh vsa fiskalna politika.

Gradili bomo sistem javnih financ, v katerem bodo ljudje o njihovem pridobivanju in porabi

organizirano demokratično odločali, kot njihovi ustvarjalci in kot njihovi uporabniki. Bolj ko bomo uspešni, bolj bodo njihove dajatve izgubljale naravo davkov in postajale namenski prispevki za socialne namene, infrastrukturo, gospodarske investicije idr. Skladno z načeli vsestranskega razvoja posameznika ter poglobljanja človekovih pravic in svoboščin se bo vedno večji del sredstev porabljal za socialne in razvojne funkcije države, vedno manjši pa za vzdrževanje represivnih aparatov države.

V začetni fazi moramo doseči zlasti to, da bodo dohodki tistih, ki nimajo plačanega dela, zadostovali za dostojno življenje in ne zgolj za preživetje. Zato se v Levici zavzemamo za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka z dodatki, ki ga obravnavamo v poglavju o socialni državi.

3. Poleg povečanja solidarnosti v davčnem sistemu je naša kratkoročna naloga, da ustavimo proces, v katerem sisteme družbene solidarnosti (pokojninskega, zdravstvenega, socialnega v najširšem pomenu) izrivajo ustanove finančnega kapitala. S krepitvijo javnih stebrov socialne varnosti – skladov zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja ter dolgotrajne oskrbe – bo odpadla potreba po komercialnih zavarovanjih. Sredstva, ki se neproduktivno porabljajo v obliki marž finančnega kapitala, bomo vrnili njihovemu pravemu namenu: zagotavljanju blaginje ljudi.

4. Pri upravljanju vseh javnih sredstev je treba nemudoma zavrniti logiko neoliberalnih fiskalnih pravil in varčevalnih ukrepov:

- vodilo fiskalne politike ne more biti pravilo, da je treba primanjkljaj in javni dolg zmanjševati za vsako ceno, kajti družbeni stroški »varčevanja« zelo hitro presežejo njegove morebitne koristi;
- ne bomo se podrejali vsiljeni logiki, da je treba javnofinančne primanjkljaje zmanjševati z zniževanjem izdatkov namesto z zviševanjem prihodkov. Ta logika vodi v privatizacijo javnega sektorja in zmanjšanje javnih prihodkov, s čimer se odmika zastavljeni cilj blaginje za vse;
- zato bomo odpravili varčevalne ukrepe in namesto njih povečali sredstva za delovanje javnega sektorja, s čimer bomo izboljšali kakovost njegovih storitev za prebivalstvo in gospodarske organizacije ter seveda pogoje dela za vse, ki so v njem zaposleni;
- uvedli bomo zeleno javno naročanje, da spodbudimo rabo domačih virov in proizvodov ter skladen regionalni razvoj;
- skupaj z Evropsko levico bomo v vseh evropskih forumih zahtevali, da denarna politika evrskega območja ne bo več podrejena interesom finančnega kapitala iz centra (maksimi nizke inflacije, ki ščiti kapitalske dohodke), ampak bo zagotavljala razvoj in blaginjo v

vseh državah članicah ter znižala ceno servisiranja javnega dolga zlasti v perifernih državah;

- konkretno to pomeni, da je treba tisoče milijard svežega denarja, s katerimi ECB odkupuje vrednostne papirje od finančnih institucij in špekulantov, porabiti za odpis dolga države in državnih podjetij ter za investicije v družbeno koristne projekte, zlasti v zapostavljenih državah periferije;
- skupaj z Evropsko levico si bomo prizadevali za popolno ukinitve davčnih oaz in se borili proti uveljavitvi čezatlantskih investicijskih sporazumov. Ti sporazumi niso le ovira za našo ekonomsko politiko in sistem javnega naročanja, ampak ogrožajo že doseženo raven blaginje.

Srednjeročno bomo:

- pripravili plan B, to je načrt za uvedbo lastne valute v primeru nadzorovane ali nenadzorovane ukinitve evra oziroma zmanjšanja evrskega območja; v tem primeru se zavzemamo za to, da Slovenija ostane zunaj evrskega območja, ki dolgoročno škodi razvoju naše države – seveda pod pogojem, da v tem procesu ne bi prišlo do povečanja javnega dolga ali resnejšega poslabšanja standarda zaradi devalvacije nove valute;
- začeli zmanjševati vlogo parlamenta pri razporejanju javnih sredstev in odločanje postopno prenesli v roke tistih, ki ta sredstva ustvarjajo in porabijo, po načelih neposredne in delegatske demokracije. Zlasti na ravni občin in velikih javnih projektov bi kazalo uporabiti obliko participativnih proračunov in samoprispevka. Vsaka javna poraba bi morala posledaj biti podrejena vsakokratnemu družbenemu interesu.

7. Socialna država

7.1 Ocena stanja

Za sedanji tip kapitalizma je značilno, da »gospodarska rast« večini prebivalstva ne prinaša boljšega življenja. Sistem izčrpava naravne vire, obremenjuje okolje in proizvaja vedno nove kategorije prebivalcev, ki živijo slabše, kot je v družbi še do nedavnega veljalo za običajno. Posledice tega so posebej izražene tudi v perifernih državah EU, kot je Slovenija, kažejo pa se v številnih socialnih problemih. Tako se, predvsem starejši, ženske in mladi, soočajo z revščino in izključenostjo iz družbenega življenja. Stalnica sta tudi dolgotrajna brezposelnost in izseljevanje prebivalstva, ki vztrajata tudi v času gospodarske konjunktore.

Sistem socialnih prejemkov in pokojninski sistem vedno slabše blažita socialne probleme, kaj šele da bi jih odpravljala. Na eni strani se nekdanji univerzalni prejemki, kot je otroški dodatek, podrejajo logiki socialnih pomoči. Na drugi strani pokojninski sistem ne zagotavlja dostojnih pokojnin, zato postajajo upokojenci odvisni od socialnih prejemkov. Namesto da bi socialni prejemki zagotavljali ljudem dostojno življenje, vzdržujejo rezervno armado brezposelnih, ki so prisiljeni sprejeti delo pod kakršnimi koli pogoji. Revščina se od brezposelnih širi na zaposlene, zlasti na prekarne delavce, in na upokojece.

Tudi zdravstveni in izobraževalni sistem ter stanovanjska in sorodne politike se po obsegu in kakovosti javnih storitev občutno krhajo. Zato se vsi, ki to zmorejo, zatekajo k privatnim storitvam in komercialnim zavarovanjem. S tem se vzpostavlja začarani krog krčenja socialne države v socialno skrbstvo za najrevnejše prebivalce. Ta proces se kaže zlasti v:

- slabši dostopnosti in manjši kakovosti javnih izobraževalnih, zdravstvenih in socialnih storitev, od katerih je dejansko odvisna večina državljanov in državljanek;
- širjenju zasebnih socialnih, izobraževalnih in zlasti zdravstvenih storitev, ki se plačujejo iz lastnega žepa ali iz komercialnih zavarovanj;
- komercializaciji stanovanjske gradnje; presežku neprimernih stanovanj in pomanjkanju dostopnih ustreznih stanovanj zaradi izničenja trga najemnih stanovanj; zdravstveno, prometno in okoljsko neustreznem tipu poselitve;
- vedno večjih skupnih stroških družbe za zdravje, socialno zaščito in stanovanjsko politiko, ker se vedno večji delež zbranih sredstev preliva v profite zasebnih izvajalcev in finančnih ustanov, namesto da bi se porabil v korist ljudi.

7.2 Za kaj se zavzemamo?

Želimo ustvariti družbo, v kateri bodo vsi podsistemi delovali v smeri vsestranskega razvoja vsakega posameznika. Resnično družbo blaginje lahko dosežemo le s preobrazbo vseh družbenih, zlasti ekonomskih odnosov. Končna rešitev za brezposelnost tako recimo ne bo

povečanje nadomestil za brezposelne. Rešitev je lahko le skrajšanje delovnega časa in nadomestitev nesmiselnega dela, ki služi potrošništvu, luksuzu in dobičkom, z delom, ki bo zadovoljevalo resnične potrebe ljudi ob smotrni rabi naravnih virov. Končni cilj uvedbe UTD-ja na primer ni družba ljudi, ki ne opravljajo koristnega dela, ampak iznajdba novih načinov organizacije gospodarstva, ki ne bo temeljilo na izkoriščanju. Nova družba ne bo družba, v kateri bi birokratski aparat oskrboval pasivne porabnike, ampak družba, katere člani bodo sodelovali pri ustvarjanju in soodločali o uporabi sredstev za zadovoljevanje svojih potreb.

Čeprav družbe ni mogoče spremeniti čez noč, lahko razmeroma hitro spremenimo javne ustanove, ki naj bi zagotavljale blaginjo ljudi. Naš neposredni cilj je izboljšanje in okrepitev socialne države tako, da ne bo le zaščita za revne in izključene, ampak dobra opora za vse prebivalce. Srednjeročno nameravamo:

- odpraviti absolutno revščino;
- zagotoviti dostojno življenje vsem, ki nimajo dovolj sredstev za preživetje;
- vsakomur omogočiti, da zavrne izkoriščanje;
- zagotoviti, da bodo imeli vsi prebivalci dostop do kvalitetnega izobraževanja in do najboljših možnih metod zdravljenja;
- zagotoviti oskrbo in osebno asistenco vsem invalidom in ostarelim, skratka vsem, ki jo potrebujejo;
- stanovanjsko politiko usmeriti tako, da bo vsakomur zagotovljeno ustrezno prebivališče, pri čemer je treba dati prednost uporabi praznih stanovanj pred izgradnjo novih;
- odpraviti brezdomstvo in doseči, da bodo vsi socialno ogroženi prebivalci živeli v primernih stanovanjih.

7.3 Kako bomo to dosegli?

1. Takoj moramo okrepiti sedanjí sistem socialnega varstva, tako da bodo sedanje socialne prejemke dobili vsi, ki jih potrebujejo, in to v višini, ki bo dejansko omogočala normalno preživetje.

2. Centre za socialno delo bomo iz ustanov za birokratsko formalistično odrejanje pravic prosilcev spremenili v ustanove za socialno delo z ljudmi. To lahko dosežemo s tem, da odpravimo pristop odvrčanja prosilcev, ki se je naselil v naši zakonodaji in praksi, in da centrom zagotovimo ustrezne kadre. Tudi po tem, ko bomo vsem prebivalcem zagotovili temeljno socialno varnost, bodo nekateri potrebovali pomoč pri reševanju socialnih problemov, ki niso finančne narave (družinski odnosi, zasvojenosti ipd.).

3. Sedanjí sistem socialnih prejemkov bomo srednjeročno nadomestili z univerzalnim

temeljnem dohodkom. Konkretno obliko UTD-ja bomo opredelili glede na konkretne okoliščine in zmožnosti družbe. Poglavitna izhodišča in cilji uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka:

- UTD mora zadostovati za dostojno preživetje, tako da bo odpravil revščino;
- za UTD se ne smejo uporabljati nerazumni pogoji, zaradi katerih danes številni socialno ogroženi prebivalci ne prejemajo socialnih prejemkov;
- za UTD se ne smejo uporabljati sedanji postopki dodeljevanja, ki prejemnike ponižujejo in stigmatizirajo;
- prejemnik UTD-ja ne bo prisiljen sprejeti zaposlitve, zato bo lahko vsakdo zavrnil izkoriščanje;
- to bo državljanke opolnomočilo za delovanje po lastni izbiri, tudi za ukvarjanje s skupnimi zadevami.

4. V nasprotju z neoliberalno zamisljajo univerzalnega temeljnega dohodka socialistični UTD ni nadomestilo za zdravstveno varstvo, izobraževanje in sorodne storitve, ki morajo biti brezplačno dostopne vsem. Nasprotno: te sisteme bomo izboljšali, tako da bodo opravljali svojo funkcijo po načelu vsak po svojih (finančnih) zmožnostih, vsakemu po njegovih potrebah. Poglavitni ukrepi so opisani spodaj.

7.3.1 Zdravstveni sistem:

- Vsakomur, ki ima v Sloveniji pravico do bivanja, bomo zagotovili pravico do bolniškega nadomestila in javnih zdravstvenih storitev v največjem možnem obsegu in na najvišji mogoči ravni.
- Povečali bomo javna sredstva na socialno pravičen način, tako da se bodo namenski davki in prispevki za zdravstvo odvajali od vseh dohodkov, torej tudi od dohodkov od premoženja in kapitala. S tem bomo odpravili potrebo po komercialnih zavarovanjih za zdravstvene storitve, ki si prisvajajo vedno višje marže od zavarovancev in zmanjšujejo sredstva, ki so na razpolago za zdravstvene storitve.
- Javno službo bodo opravljali javni zavodi, s čimer bo mogoče srednjeročno odpraviti koncesije zasebnikom. Tako bomo presežke, ki nastajajo pri opravljanju zdravstvene službe, vrnil javnemu zdravstvenemu sistemu. Pri upravljanju in razvijanju javnih zdravstvenih zavodov bodo dobili večjo vlogo tako zaposleni kot tudi prebivalci, ki so jim ti zavodi namenjeni.
- Investicije v zdravstveni sistem bomo usmerili k stalnemu višanju standarda zdravstvenih storitev za vse. Čeprav bomo skrbeli za stalen napredek zdravstvenih

storitev, ne bomo dopuščali nadstandardov v smislu preskakovanja čakalnih vrst ali boljših storitev in materialov za samoplačnike. Prebivalce z visokimi dohodki je potrebno pravično obdavčiti, namesto da z javnimi sredstvi gradimo in opremljamo objekte za nadstandardne storitve.

- V sistemu javnega zdravstva bodo na prvem mestu ukrepi za preprečevanje bolezni, zato bomo zdravstveni preventivi namenili ustrezno povečan delež javnih sredstev.
- Izboljšali bomo pogoje dela zdravstvenih delavcev s krajšanjem delovnega časa, bistvenim povečanjem števila zaposlenih in demokratizacijo upravljanja.

7.3.2 Dolgotrajna nega in oskrba:

- Zaradi potreb po dolgotrajni negi in oskrbi ostarelih in invalidov bomo uvedli solidarno javno dajatev, ki se bo plačevala od vseh dohodkov.
- Podprli bomo prizadevanja uporabnikov in svojcev za čim bolj samostojno in avtonomno življenje ostarelih, invalidov in vseh s posebnimi potrebami. To velja za vse, tako za tiste, ki bodo prebivali v socialnovarstvenih ustanovah, kot za tiste, ki bodo prebivali v raznih individualnih oblikah namestitve v na primer prilagojenih standardnih stanovanjih.
- Podpirali bomo deinstitutionalizacijo nege in oskrbe, ki pa ne sme biti izgovor za siromašenje zavodov, niti ovira za izboljšanje življenja njihovih prebivalcev. Omogočili bomo razvoj javno organiziranih oblik nege in oskrbe zunaj zavodov, tako da deinstitutionalizacija ne bo izgovor za privatizacijo dejavnosti in prekarizacijo delavcev, ki jo izvajajo.
- Da bi izboljšali nego in oskrbo v zavodih in v deinstitutionaliziranih oblikah, bomo med drugim razširili možnosti izobraževanja za opravljanje teh dejavnosti.

7.3.3 Odprava brezdomstva in rešitev stanovanjskega vprašanja:

- javna sredstva je potrebno uporabiti za to, da ustvarimo zadosten sklad javnih stanovanj, pri čemer bo prednostno reševanje stanovanjskega vprašanja socialno ogroženih prebivalcev;

- zasebna sredstva je potrebno usmeriti v skupinske gradnje (zadruga), zasebno gradnjo (profitno, združno ali individualno) pa realizirati tako, da se hkrati z gradnjo razvija tudi skupna infrastruktura in da se dolgoročno bistveno zmanjšajo prometni, energetski in okoljski stroški naše razpršene poselitve;

- stanovanjski standard se mora izboljševati, a ne na račun slabšanja širšega bivalnega okolja v obliki uničevanja kmetijskih površin in naravnih vrednot;

- za skupinske, tudi dnevne namestitve in socialne delavce za brezdomce bodo priskrbeli država in občine, ne humanitarne organizacije; z njimi se rešuje le akutne probleme;

- ko je akutno brezdomstvo rešeno, je potrebno človeku pomagati, da se vključi v »normalno življenje«, pri čemer bodo v veliko pomoč temeljni dohodek, univerzalna pravica do zdravstvenega varstva in druge socialne pravice.

8. Izobraževanje, znanost in raziskovanje

8.1 Za kaj se zavzemamo?

Izobraževanje razumemo kot ključni instrument borbe proti družbeni neenakosti in ne kot individualno investicijo v »človeški kapital«. Krepirati mora vrednote solidarnosti, avtonomije, kritičnosti, sodelovanja, strpnosti, okoljske odgovornosti ter miroljubnega sobivanja in nenasilja. Zato si prizadevamo za izobraževanje v okviru javnega izobraževalnega sistema, ki:

- služi razvoju vsakega posameznika in posameznice skladno z njihovimi interesi in zmožnostmi;
- je enako dostopno vsem ne glede na socialni položaj, poreklo in kraj bivanja;
- ga usmerjajo družbene potrebe, ne pa profitni motiv.

Znanstveno-raziskovalna dejavnost mora biti usmerjena k zadovoljevanju družbenih potreb in odgovarjanju na ključne izzive prihodnosti. Teh prioritet ne sme določati državna administracija, niti ne smejo biti podrejene ozkim interesom kapitala, temveč morajo biti oblikovane v široki javni razpravi v sodelovanju z znanstveno skupnostjo.

8.2 Ocena stanja

8.2.1 Predšolska vzgoja, osnovne in srednje šole

Izobraževalni sistem na nižji stopnji je podvržen vplivu družbenega okolja (socialni status, poklic in izobrazba staršev). Tako se skozi izobraževalni sistem ohranjajo ali celo poglobljajo družbene neenakosti, kar se kaže tudi v regionalnih razlikah. Med občinami obstajajo velike razlike v višini sofinanciranja vrtca, dodatno težavo pa predstavlja zapiranje podružničnih šol. Problematična je tudi zahteva ustavnega sodišča po polnem financiranju zasebnih šol. Na ravni izobraževalne dejavnosti je problematično instrumentalno pojmovanje znanja (kompetence, človeški kapital) ter neoliberalna (vzgoja v podjetništvo) in religiozna (verouk, cerkvene šole) indoktrinacija. Hkrati so zaposleni v izobraževalni dejavnosti podvrženi prekarizaciji, povečevanju delovnih obremenitev in izgubljanju že pridobljenih pravic. Vse to negativno vpliva na kakovost poučevanja.

8.2.2 Visoko šolstvo, znanost in raziskovanje

Instrumentalizacija znanja je težava tudi v visokem šolstvu. Gre za pojmovanje znanja kot »človeškega kapitala«, podrejenega projektu družbe znanja, s poudarkom na pridobivanju orodij za tržno tekmovanje. To se kaže pri financiranju znanstveno-raziskovalne dejavnosti, kjer je favorizirana komercialna uporabnost znanja. Znanstvena področja in študijski programi so fragmentirani, kar proizvaja ozko tehnično znanje namesto temeljnih znanstvenih spoznanj.

Visoko šolstvo se financira arbitrarno in neustavno. Ob zniževanju javnega financiranja je država hkrati odpirala vrata prikriti privatizaciji predvsem skozi omogočanje tržnih virov prihodkov in zaračunavanja šolnin na izrednem študiju, da bi na tak način visokemu šolstvu omogočila, da kompenzira upad javnega financiranja. Položaj zaposlenih se slabša tako v pogledu delovne obremenitve, varnosti zaposlitve, plačila za delo kot tudi družbenega statusa. Krepijo se težnje po razgradnji enotnega plačnega sistema in koncentraciji moči ter upravljalске samovolje v rokah menedžmenta. Javna služba v visokem izobraževanju ni definirana, kar omogoča in vodi v dva ekstrema:

- Omogočeni so obvodi za zasebno profitiranje v javni službi. Izplačuje se dodatke in honorarje na izrednem študiju ter izvaja zasebne dejavnosti v javnih prostorih in z javno opremo.
- Omogoča se zaposlovanje mladih po pogodbah civilnega prava, ki so brez vsake varnosti in delajo za mizerno plačilo. Študentom se obenem nekontrolirano zaračunava šolnine.

Kvaliteta javnih visokošolskih programov pada. Akreditirajo in financirajo se zasebni visokošolski zavodi, med katerimi številni ne izpolnjujejo niti minimalnih kriterijev kakovosti. Vse to gre na škodo javnega šolstva, saj so akreditirani študijski programi pogosto takšni, ki jih javne univerze, v bolj kakovostni obliki, že ponujajo. Poleg tega opazamo sledeče zaskrbljujoče trende:

- razmerje med številom študentov in profesorjev onemogoča kvaliteten študij na številnih smereh;
- neustrezna implementacija bolonjskega študija je zmanjšala obseg temeljnih predmetov na študijskih smereh;
- zaradi zmanjšanega obsega financiranja so fakultete znižale količino kontaktnih ur.

Znanstveno publiciranje bi moralo služiti predvsem svobodnemu kroženju idej in znanstvenih spoznanj, vendar je močno podrejeno kapitalistični logiki. Publiciranje je podrejeno profitnemu motivu majhnega števila tujih korporacij, ki upravljajo najvplivnejše revije. Kljub temu, da

profite tlačijo v žep zasebne korporacije, pa prejemajo radodarne posredne javne subvencije. Javni uslužbenci v delovnem času raziskujejo in pišejo članke ter monografije, ki jih nato praviloma brezplačno predajo tem revijam. Nato pa javne institucije plačujejo zasebnim korporacijam oderuške cene za dostop do teh istih člankov in monografij. Slovenski znanstveniki in raziskovalci so zaradi prisile po objavljanju v vplivnih mednarodnih revijah podrejeni interesom anglosaškega prostora in v njem dominantnih (predvsem kapitalskih) interesov. Hkrati pa so izolirani od potreb domačega družbenega okolja. Merila vrednotenja znanstvenega in raziskovalnega dela izrazito favorizirajo tovrstne objave.

Proračunska sredstva za znanost izrazito padajo. V času po letu 2009 so padla kar za 25 %, od tega najbolj drastično v letu 2012 ob novih varčevalnih ukrepih. Rezultat je bil zmanjšanje števila znanstvenikov in raziskovalcev, beg možganov in s krčenjem programa mladih raziskovalcev otežena reprodukcija kadrov. Negotovost financiranja znanstvenoraziskovalne dejavnosti in pomanjkanje stabilnega systemskega financiranja, ki onemogoča dolgoročno načrtovanje, zmanjšuje varnost raziskovalcev, večja nepotrebna administrativna bremena in ideologizira znanost. Evropski projekti sledijo predvsem temu, kar je koristno za kapital. Slovenski raziskovalci so bili med vodilnimi v EU po prijavi v projekte t. i. evropskih okvirnih raziskovalnih programov, kjer prevladujejo aplikativni projekti. Za razliko od visoke vključenosti v projekte evropskih okvirnih programov so slovenski raziskovalci neuspešni pri vključevanju v vrhunske temeljne raziskave Evropskega raziskovalnega centra (ERC), saj tu konkurenčnost pri razpisih brez domačih vlaganj v temeljno znanost ni možna.

8.3 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?

8.3.1 Predšolska vzgoja, osnovno in srednje šolstvo:

- zgodnejše vključevanje v vrtce (zagotoviti dovolj mest in spodbujati vključevanje), kar pripomore k zmanjšanju izhodiščnih neenakosti. Vrtci morajo biti na voljo brezplačno;
- zares brezplačno osnovno šolstvo: potrebno je zagotoviti brezplačne obšolske dejavnosti, učbenike, brezplačne obroke za vse otroke;
- kvalitetnejši, obsežnejši ter brezplačen neobvezen oziroma razširjen program vzgoje in izobraževanja;
- dodatna sredstva za delo z otroki iz depriviligiranih okolij in za šole, ki delujejo v takšnih okoljih;
- dobro razviti mrežo javnega šolstva in se boriti proti zapiranju podružničnih šol;
- ločiti javno in zasebno šolstvo - država ne sme sprejemati nikakršne odgovornosti za financiranje zasebnih šol;

- ustaviti trende prekarizacije, birokratizacije in povečevanja delovnih obremenitev zaposlenih;
- zagotoviti možnosti in sredstva za stalno strokovno izpopolnjevanje vsem zaposlenim, ki so vključeni v pedagoški proces;

8.3.2 Visoko šolstvo, znanost in raziskovanje:

- za brezplačen študij na vseh stopnjah izobraževanja in štipendije za vse, ki jih potrebujejo. Konec prikritih šolnin v obliki vpisnin, plačevanja za opravljanje izpitov ipd.;
- da država zagotovi mesta in plačilo za vsa obvezna pripravništva z ustreznimi razpisi;
- za demokratizacijo upravljanja univerz. Za enakopravno sodelovanje vseh delavk in delavcev pri odločanju in za zmanjševanje vloge upravnih v primerjavi s strokovnimi telesi;
- za zagotovitev avtonomije univerz in ureditev financiranja visokega šolstva v skladu z ustavo, z zakonom in na transparenten in predvidljiv način (po odločbi Ustavnega sodišča morajo univerze zgolj na podlagi zakona biti zmožne predvideti količino sredstev);
- za kvaliteten študij. To pomeni temeljito evalvacijo bolonjske reforme, njena vsebinska prenova oziroma odprava. Izboljšanje razmerja med številom študentov in pedagogov. Boljši nadzor nad izvajanjem študijskih programov;
- za definiranje javne službe na področju visokošolskega izobraževanja na način, ki preprečuje univerzitetno podjetništvo in siromašenje akademskega proletariata;
- za zmanjšanje drobljenja znanstvenih področij. Spodbujali bomo holistične pristope, kjer ne gre za interdisciplinarnost kot povezovanje posamičnih zelo nepovezanih področij, temveč spodbujanje bolj celovitih pristopov, ki so orientirani problemsko in ne strogo disciplinarno (tako na ravni študijskih programov kot raziskovalnih programov in projektov);
- za stabilno sistemsko financiranje raziskovalne dejavnosti, ki bo upoštevalo avtonomijo znanstvene skupnosti pri definiranju raziskovalnih ciljev in prioritet. Financiranje ne bo organizirano strogo disciplinarno, temveč bo spodbujalo problemsko orientirano povezovanje različnih pristopov;
- za to, da projektno financiranje dopolnjuje sistemsko financiranje in usmerja znanstvenoraziskovalno dejavnost v reševanje ključnih strateških prioritet. V definiranje teh prioritet mora poleg znanstvene skupnosti biti vključena najširša javnost;

- za zagotavljanje prostega dostopa do rezultatov javno financiranega raziskovanja, tako do baz podatkov kot do znanstvenih člankov, objavljenih na podlagi javno financiranih raziskav;
- za večji pomen javnega delovanja, popularizacije znanosti in skrbi za razvoj terminologije v slovenskem jeziku pri vrednotenju dela pedagogov in znanstvenikov ter raziskovalcev;
- za regulacijo komercializacije znanja prek patentov, ki ohranja prost dostop za nekomercialno rabo;
- za konec javnega financiranja zasebnih visokošolskih zavodov in strožja merila za njihovo akreditacijo.

9. Mediji

Komuniciranje je način, na katerega ljudje sodelujemo v življenju skupnosti. Moderni razvoj sredstev (množičnega) komuniciranja je krepil predvsem zmožnosti za pasivno prejetje vsebin in informacij, naš cilj pa mora biti razvijanje zmožnosti za aktivno participacijo v političnem in kulturnem življenju skupnosti. Pri tem izhajamo iz pravice do komuniciranja, ki je pravica vsakega posameznika in posameznice, in da enakopravno dostopa do sredstev množičnega komuniciranja.

9.1 Ocena stanja

Razvoj sodobnih sredstev množičnega komuniciranja je bil izrazito asimetričen, saj je razvil zmožnosti najširših množic za sprejetje vsebin, hkrati pa so zmožnosti dvostranskega, dialoškega komuniciranja ostale bistveno manj razvite. To je delno posledica podrejenosti sredstev množičnega komuniciranja kapitalistični logiki, ki jih prejemniki sporočil zanimajo kot potrošniki kulturnih dobrin ali pa kot prejemniki oglasov, delno pa posledica interesa državnih oblasti, da sredstva množičnega komuniciranja služijo ohranjanju politične ureditve v najširšem smislu, in ne opolnomočenju državljanek in državljanov ter krepitvi kritične javnosti.

Ta razkorak ima tudi mednarodno dimenzijo, saj razvite kapitalistične države delujejo predvsem kot izvozniki množične kulture in informacij, medtem ko periferija svetovnega kapitalizma te vsebine predvsem uvaža. Na ta način je onemogočeno medkulturno razumevanje in mednarodna solidarnost, saj so podobe svetovne periferije, ki jih prejemajo v centru, izkrivljene. Po drugi strani izvozni artikli, ki jih periferija uvaža iz centra, ne ustrezajo njihovim kulturnim, komunikacijskim in informacijskim potrebam.

Vzpon digitalnih tehnologij je spremljalo upanje, da bodo te vsem ljudem omogočile prevzeti aktivno vlogo pri ustvarjanju, širjenju in sprejetju informacij, mnenj in skupne kulture. Kljub nekaterim pozitivnim vidikom (na primer v obliki prostokodne programske opreme, "piratskega" deljenja skupne kulture in znanja), pa se ta pričakovanja niso uresničila. Namesto tega spremljamo:

- lastniško konsolidacijo in integracijo že tako oligopolnih dominantnih globalnih zabavnih industrij;
- krizo novinarstva, ko stari, na oglaševanju sloneči poslovni model novinarskih organizacij zaradi zmanjševanja občinstva in konkurence iskalnikov ter spletnih družbenih omrežij, tem organizacijam komaj še zagotavlja preživetje. Posledice so:
 - o pavperizacija novinarskih delavcev (povečana intenzivnost dela, prekarizacija delovnih pogojev, zmanjšana avtonomija pri delu);
 - o digitalne tehnologije omogočajo, da algoritmi in neplačano delo občinstva nadomešča novinarje;

- o vse bolj krhka meja med oglaševanjem in uredništvu, h kateri prispevata vsaj dva dejavnika. V prvi vrsti avtomatizacija s pomočjo algoritmov in boljšim vpogledom v vedenje občinstva, ki ga omogočajo digitalne tehnologije. Na drugem mestu pa odvisnost medijev od vsebin, ki jih pripravljajo nosilci ekonomske in politične moči (tiskovne konference, izjave za javnost itd.);
- o oglaševalska sredstva se selijo od dejavnosti proizvodnje vsebine (zbiranje, analiziranje in posredovanje informacij in mnenj) k platformam, kot sta Google in Facebook, ki ne ustvarjajo vsebin, temveč jih zgolj gostita in posredujeta;
- pospešeno fragmentacijo kanalov in segmentacijo občinstva, spodbujene predvsem s komercialnimi interesi;
- de facto izginjanje zasebnosti zaradi nadzora s strani političnih oblasti (npr. NSA) in zasebnih korporacij (Facebook, Google). Ti trendi se krepijo, saj postaja zbiranje podatkov o uporabnikih vse pomembnejši dejavnik za pridobivanje oglaševalcev.

Slovenija ima specifičen položaj, saj se medijski sistem ni razvijal organsko kot v razvitih kapitalističnih deželah, temveč se je po odcepitvi oblikoval s posnemanjem zahodnih modelov. Za ta razvoj je značilno:

- Opuščanje progresivnih momentov socialistične ureditve (npr. ustavno zagotovljena pravica objave mnenja v množičnih medijih in elementi družbenega upravljanja množičnih medijev).
- Ohranjanje državnega vpliva v tiskanih medijih predvsem prek posrednega lastništva, kar je tekom drugega vala privatizacije vodilo do serije lastniških pretresov, ki so veliko tiskanih medijev pustili z lastniki, ki niso imeli ne znanja ne interesa za njihov razvoj. To je še otežilo prilagajanje na dolgoročne trende upadanja branosti in oglaševalskih dohodkov.
- Neučinkoviti ukrepi za preprečevanje koncentracije lastništva na področju radiodifuzije, kar je omogočilo nastanek monopolov v obliki podjetij pod okriljem CME (Central European Media Enterprises), ki obvladujejo okoli tri četrtine televizijskega oglaševalskega kolača, kar je približno polovica celotnega oglaševalskega kolača.
- Neučinkovit nadzor nad trgovanjem s frekvencami, ko so bile te enkrat že podeljene. Čeprav je radijski spekter načeloma pripoznan kot omejena javna dobrina, se s trgovanjem s frekvencami, ko so bile te enkrat podeljene, te tendenčno spreminjajo v tržno blago.
- Vpliv politične oblasti na delovanje RTV Slovenija prek imenovanja članov programskega in nadzornega sveta (večino skupaj imenujeta vlada in DZ).

- Vpliv izvršne veje oblasti na podeljevanje subvencij prek sklada za sofinanciranje programskih vsebin (pristojno ministrstvo imenuje komisijo, ki odloča o podeljevanju sredstev).
- Pomanjkljiva urejenost položaja skupnostnih medijev. V zakonodaji so posebej regulirani zgolj programi posebnega pomena, ki so dodatno subvencionirani. Obenem pa o porazdelitvi sredstev odloča komisija, ki jo na osnovi predlogov Sveta za radiodifuzijo, Kulturne zbornice, Društva novinarjev, Gospodarske zbornice Slovenije in samega ministrstva izbere pristojno ministrstvo. Niti v kriterijih, po katerih komisija izbira (med njimi zelo subjektivni, kot je kakovost avtorskega pristopa in komunikativnost avtorskega pristopa, karkoli to že pomeni) niti v samem postopku izbire, participativnost ne igra nikakršne vloge. Kriteriji ne spodbujajo vključevanja javnosti v medijsko produkcijo in delovanje medijev, prav tako pa je postopek izbire skrit pred očmi javnosti.
- Regulacija novih medijev je močno zaostajala za njihovim razvojem in na številnih področjih še sedaj zeva pravna praznina.

9.2 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?

- Varovanje nevtralnosti omrežja; načelo nevtralnosti omrežja pomeni, da morajo ponudniki internetnih storitev vse podatke, ki potujejo po njihovem omrežju, obravnavati enako. V nasprotnem primeru bi lahko ponudniki internetnih storitev, na primer spletna mesta, izsiljevali, da morajo plačevati dodatne tarife. Vsem, ki teh tarif ne bi želeli ali pa ne bi mogli plačati, pa bi omejiti hitrost prenosa do te mere, da bi bila praktično nedostopna. S tem bi se možnosti nekomercialne ponudbe še dodatno zmanjšale, odprle pa bi se dodatne možnosti cenzure kritičnih vsebin.
- Krepitev skupnostnih medijev z ustrezno regulacijo, ki bo pripoznala pomen participacije skupnosti v delovanju medijev in jo podprla z javnimi sredstvi in zagotovila dostopnost vsebin (npr. z ustreznim deležem radiodifuznega spektra, podporo tisku in distribuciji itd.).
- Čim širšemu krogu je potrebno zagotoviti sredstva za medijsko produkcijo v obliki izobraževanja in infrastrukture (npr. skupnostni medijski centri).
- Državna podpora delavskim prevzemom medijskih hiš v težavah; medijske hiše, ki so se znašle v finančnih težavah, so lahka tarča plenilskega kapitala, ki nima interesa za produkcijo kakovostnih medijskih vsebin, temveč predvsem za pljenje premoženja. Država mora s finančno pomočjo podpreti delavske prevzeme medijskih hiš, še posebej pa spodbujati nastajanje kooperativ v sodelovanju novičarskih delavcev in občinstva.
- Potrebna je demokratizacija upravljanja RTV SLO; po trenutni ureditvi RTV SLO deluje kot privatna državna institucija vladajoče politične klike, saj večino v njenih

vodilnih telesih imenujeta skupaj vlada in parlament. Zagotoviti je potrebno, da imajo vodilni vpliv na imenovanje vodilnih teles RTV SLO zaposleni in javnost, javnosti pa omogočiti tudi kanale vpliva na produkcijo vsebin javne radiotelevizije.

- Reforma državnega subvencioniranja medijskih vsebin, s katero želimo doseči, da sredstva ne prehajajo v roke medijskih menedžerjev in urednikov, temveč neposredno tistim, ki vsebine ustvarjajo. Da imajo državljani in državljanke neposreden vpliv na porazdeljevanje subvencij. In konec koncev, da se omogoči dostop do subvencij tudi tistim, ki niso nujno že predhodno vpeti v delo kake medijske organizacije. (Vse to omogoča model javnega naročanja, ki ga je v obliki pilotskega projekta izvedlo Ministrstvo za kulturo Republike Hrvaške. Sredstva so bila podeljena prek javnega razpisa, na katerega so lahko producenti vsebin prijaviili načrtovane projekte, o porazdelitvi sredstev pa so odločali državljani in državljanke prek spletnega glasovanja.)
- Od platform za posredovanje vsebine in spletnih socialnih omrežjih je treba zahtevati odgovornost za vsebine, ki jih objavljajo (preprečevanje sovražnega govora itd.).
- Na ravni EU je potrebna obdavčitev platform za posredovanje vsebine, kot sta Google in Facebook, in vzpostavitev sklada za javno naročanje na evropski ravni, kot je opisano zgoraj (Francija je npr. že samostojno dosegla dogovor z Googlom, da ta prispeva sredstva v poseben medijski sklad).

10. Kultura

Umetnost in kultura sta nosilki naprednega mišljenja, ki sta zgodovinsko v različnih državnih entitetah predstavljali katalizator narodne in politične emancipacije. V času NOB sta pomagali simbolizirati in misliti upor proti fašizmu in nacizmu, v času vzpostavitve nove socialistične družbe v povojnem obdobju sta prispevali k višjemu družbenemu standardu, vpetosti v mednarodno okolje in razvoju v sodobno družbo, v 80. letih pa sta bili pomembni za dvig demokratične zavesti. Za reakcionarno in konservativno umetnost ter kulturo je značilno, da se hitro zapre v iskanje lastnih posebnosti in se legitimira na razliki od drugih. Progresivna kultura je vključujoča, internacionalna in družbeno kritična.

Preteklosti se ne spominjamo le po političnih in družbenih dogodkih, temveč tudi po umetniških delih in kulturnem dogajanju. Zato je nujno, da ustrezno skrbimo za kulturno-umetnostno dediščino. V času krize kapitalističnega produkcijskega sistema in globoko v tretjem desetletju samostojne države se vse bolj kaže, kam nas je pripeljala odsotnost sistematične kulturne politike in kako ključno za družbeni napredek je, da področja javnega dobra ostanejo na področju družbenega in ne zasebnega. Področje kulture in umetnosti premore kar nekaj vrhunskih ustvarjalcev, producentov ter institucij, a opazamo lahko, da ti, s katerimi uspehi se nato državne elite rade kitijo, vse prevečkrat delujejo v popolnoma neprimernih delovnih pogojih.

Kulturna politika se mora zavzemati za potrebe vsega prebivalstva in si prizadevati za čim večjo vključenost pri njenem soustvarjanju. Omogočen mora biti enakomeren razvoj poklicne in ljubiteljske kulture ter umetnosti, tako visoke kot popularne in alternativne. Za njen razvoj, dostopnost in kvaliteto morajo biti zagotovljeni primerni pogoji tako na nacionalni kot regionalni ravni. Kultura in umetnost ne smeta biti podvrženi partikularnim interesom vsakokratne lokalne oziroma državne politike ali prepuščeni trgu. Zavzemamo za stabilno javno financiranje kulture in nasprotujemo njeni privatizaciji. Ohraniti želimo raznolikost kulturnih producentov in ustvariti normalne pogoje dela kulturnim delavcem in ustvarjalcem, ki bodo za svoje delo prejeli pošteno plačilo in imeli zagotovljeno socialno varnost.

10.1 Ocena stanja

Vzpon neoliberalne politike v Sloveniji kulturo podreja prostemu trgu. Kulturni delavci tako delujejo v prekarnih pogojih dela, kar jim onemogoča tako dostojno življenje kot kvalitetno delo. Izmučeni in v nedostojnih razmerah delujoči ustvarjalci ne morejo normalno opravljati svojega dela. Zato je posebno poglavje problematika samozaposlenih v kulturi in oseb brez statusa, torej tistih, ki delajo prek avtorskih pogodb (posebej ranljiva skupina so tukaj mladi), saj na tem področju obstaja še veliko odprtih vprašanj za izboljšanje delovnih pogojev in pridobitve pravic. Problematično je tudi varovanje kulturne dediščine v Sloveniji. Že dlje časa se kaže jasna potreba po prestrukturiranju temeljnih načel in izhodišč prakse varovanja. Zakonodaja mora biti na strani stroke in ne kapitalskih interesov. Rastoča težava je tudi manko

institucionalnega zaledja pri mednarodnem povezovanju in spodbudah v kulturi. Kultura v Sloveniji se sooča z neenakomernim razvojem, mankom institucionalne podpore različnim umetnostnim zvrstem ter premajhno dostopnostjo in vključenostjo za širšo populacijo.

10.2 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?

1. Delovanje javnih zavodov

Javni zavodi so institucionalni steber kulturne mreže. Za njihovo kvalitetno delovanje je potrebno nameniti dovolj sredstev. Prepogosto v javnih zavodih opravljajo delo redni ali honorarni zunanji sodelavci, čeprav v resnici neredko tako po časovnem kot vsebinskem obsegu dela opravljajo delo, enakovredno zaposlenim. Zato je potrebno nameniti dovolj sredstev za (nove) zaposlitve in tako kulturnim delavcem zagotoviti socialno varnost.

2. Nevladne organizacije

Nevladne organizacije so vitalen del kulturne sfere, brez katerih bi bilo to področje zelo osiromašeno. Eden izmed ključnih problemov, povezanih z nevladnimi organizacijami, je nestabilno financiranje. Zagotoviti se morajo redna in zadostna sredstva za delovanje. Pri evalvaciji mora imeti kvaliteta prednost pred kvantiteto produkcije, v katero silijo razpisni pogoji.

3. Neinstitucionalna kultura in umetnost

Za financiranje določenih inštitucij, zavodov in festivalov je potrebno vpeljati konkretnejše kriterije, ki bodo omogočali bolj transparentno in enakomerno delitev sredstev. Nekateri (sploh manjši in neodvisni) zavodi in društva ustvarjajo izjemno kvaliteten program, a pogosto zaradi razpisnih kriterijev, ki ne upoštevajo specifik tovrstne produkcije, izpadejo iz financiranja.

4. Infrastruktura

Kulturni razvoj mora potekati regionalno in enakomerno. Dostopnost do raznolike kulture mora biti omogočena vsem prebivalcem in prebivalkam, zato morajo državni in občinski proračuni vključevati zadosten delež sredstev tako za nove infrastrukturne projekte kot za njihovo vzdrževanje, obnovo in nemoteno delovanje. Upravljanje in raba javne infrastrukture se mora omogočiti tudi nevladnim neprofitnim organizacijam, saj pozitivne prakse kažejo, da s svojim delovanjem dopolnjujejo javno infrastrukturo in prispevajo h kulturni raznolikosti.

5. Decentralizacija

S krčenjem programskih sredstev (ali pa povečevanjem povpraševanja po njih) je v preteklosti prihajalo do vzpostavitve klientelističnih praks pri ohranjanju teh virov za javne, predvsem pa nevladne akterje, delujoče v centru in postopnega izrinjanja vseh drugih. Na tak način se povzroča velika škoda kulturni podobi države, saj se na periferiji z zmanjševanjem obsega in izginjanjem umetniških praks odnos in interes javnosti za umetnost pospešeno slabša. To je problematično tudi za vse kulturne delavce, ki se preživljajo s tržnimi mehanizmi in z izrazito centralizacijo vse težje funkcionirajo na trgu.

6. Vključenost

Večje možnosti vidimo pri spodbujanju vzgojno-izobraževalnih projektov, ki morajo na lokalni in državni ravni spodbujati obstoječe iniciative ter razvijati nove platforme za participacijo in vključenost. Vključen mora biti širok spekter prebivalstva iz vseh družbenih razredov, ranljivih skupin (brezposelni, starejši, hendikepirani, LGBT skupnost, Romi, begunci ter drugi) in lokalnih skupnosti.

7. Alternativna kultura in umetnost

Alternativna kultura in umetnost sta sestavni del pluralne kulturne pokrajine in predstavljata posebne vrste ustvarjalnost ter delovanje. Gre za polje z lastnimi zakonitostmi, ki ga odlikuje predvsem odzivanje na aktualne kulturne in družbene izzive ter posvečanje tematikam, ki navadno niso v fokusu institucionalne kulture. Alternativna kulturna produkcija ima v osnovi drugačen način delovanja. Dinamika razpisov, ki zahteva prilagajanje programov na (več)letni ravni, zmanjšuje njene zmožnosti za neodvisno delovanje.

8. Varovanje dediščine

V varovanje dediščine, ki spada med javna dobra, je potrebno enakomerno in demokratično vključiti vse njene člene: od lastnikov, uporabnikov do odgovornih organov (ZVKDS, občine, itd.) in temu primerno razporediti pravice in odgovornosti ter, posledično, sredstva. Potrebno je tudi obsežnejše in doslednejše varovanje arhitekturne dediščine 20. stoletja, še posebej aktualni področji, industrijske arhitekturne dediščine, ki ostaja za propadanjem velikih podjetij, in obsežen stanovanjski fond iz obdobja socializma. Pri tem je ključno, da se od varovanja zgolj materije in podobe (s finančno izredno obremenjujočimi restavratorskimi projekti) preide k rednemu preventivnemu vzdrževanju celotnega konteksta. Redno pregledovanje historičnih zgradb za čim hitrejše in učinkovito diagnosticiranje morebitnih težav je ključno za preprečevanje nadaljnjih poškodb (in torej stroškov) ter morebitno izgubo arhitekturne dediščine. Preventivno vzdrževanje grajenega okolja, katerega pomen je bil jasno

izražen že v Resoluciji o nacionalnem programu za kulturo 2014-2017, predstavlja eno temeljnih ekoloških dejavnosti (trajna raba, recikliranje, zero waste). Obenem temelji na dialogu in sodelovanju vseh vpletenih deležnikov ter s participatorno zastavljenim načinom dela omogoča večjo socialno kohezijo. Preventivno vzdrževanje opolnomoči uporabnike/lastnike in hkrati razbremenjuje stroko - vendar le v okviru jasnih skupnih izhodišč in koherentnih strokovnih navodil.

Potrebno je zasnovati strukturne sklade, iz katerih se lahko redno črpajo sredstva za preventivne preglede in redna vzdrževalna dela, ki jih zahtevajo specifike historičnega okolja.

9. Založništvo/ knjiga

Ohranitev tiskane besede je za nas še posebej pomembna, saj gre za majhno jezikovno območje, ki mu grozi izginotje v talilnem loncu globalnih jezikov. Tako založništvo kot medijski tisk sta ogrožena, v težkem položaju so predvsem manjše specializirane založbe. Slovenija je med tistimi državami, kjer je DDV na knjigo med višjimi v Evropi. Za ohranitev in razvoj slovenske knjige je ključnega pomena takojšnje znižanje DDV-ja na knjigo in postopna uvedba ničelne stopnje DDV-ja. Nizanje DDV-ja prinaša večjo dostopnost knjige, več branja, in posledično znanja v družbi. Prav tako je nujna izenačitev DDV-ja med tiskanimi in elektronskimi knjigami, saj razlika posebej za manjša tržišča, kot je naše, predstavlja razvojno oviro.

10. Glasba

Potrebno je urediti področje zaščite avtorskih pravic na področju glasbe in določiti novo vlogo avtorskim združenjem s prenosom obračunavanja avtorskih pravic na pregledno delujočo in državno regulirano institucijo. Potrebno je sprostiti rigidnost na tem področju in omogočiti nemoteno delovanje neprofitnim dejavnostim, kot so na primer gasilska društva, alternativni kulturni centri in druga društva, ter transparentno urediti profitno dejavnost.

Slovenija ima verjetno najstarejši in inkluziven sistem javnega glasbenega šolstva na svetu, kar močno vpliva tudi na prisotnost in razvoj umetniških praks v najrazličnejših okoljih. Zato si moramo še bolj prizadevati za široko vključenost in kvalitetni razvoj področja.

11. Prestrukturiranje Kulturniške zbornice Slovenije

Kulturniška zbornica Slovenije ne deluje kot bi morala. V sodelovanju s strokovno javnostjo jo je potrebno prestrukturirati v ustanovo, ki bo izvajala raziskave in analize področja. To delo pa mora služiti kot osnova za sprejemanje strategij in politik na področju kulture.

12. Center sodobnih plesnih umetnosti

Sodobni ples na Slovenskem je zelo kakovosten, mednarodno uveljavljen in ima devetdesetletno zgodovino. Center sodobnih plesnih umetnosti, ustanovljen 7. julija 2011, je bil nujen korak v smeri vzpostavljanja pogojev za institucionalizacijo sodobnega plesa, a je povsem nerazumljivo eno leto po ustanovitvi, avgusta 2012, vlada center ukinila. Z njegovo ukinitvijo je bila storjena velika in nepopravljiva škoda takratni in naslednjim generacijam umetnikov. Zavzemamo se za ponovno ustanovitev centra, pri čemer se stroški ustanovitve ne smejo zajedati v programska in projektna sredstva, namenjena delovanju sodobnega plesa.

13. Kulturna diplomacija

Slovenski kulturni ustvarjalci, sodobni umetniki in producenti se soočajo s pomanjkanjem sistemske podpore pri internacionalizaciji slovenske kulture. Manko je očiteno predvsem na področju sodobne umetnosti. Potrebna je načrtna pluralna internacionalizacija slovenske sodobne umetnosti in vzpostavitev strukturne mreže, ki bo poskrbela za povečanje mednarodne vidnosti slovenske sodobne umetnosti ter okrepila njeno mednarodno strokovno znanje.

Strukturna mreža mora biti grajena načrtno na treh stebrih:

1. V okviru obstoječih konzularno-diplomatskih mrež, ki morajo v svoje kadre vključiti kulturne atašeje.
2. Vzpostavitev in razvoj slovenskih kulturnih centrov v strateško pomembnih državah.
3. Vzpostavitev osrednje državne agencije, ki bo finančno podpirala gostovanja slovenskih umetnikov v tujini (neodvisno od prejšnjih dveh stebrov) in vabila kulturne producente v Slovenijo.

14. Nove možnosti razvoja

Predlagamo, da se za javne zgradbe obvezno predvidi delež investicije, ki bi bil namenjen umetnosti. S tem bi spodbujali razvoj umetnosti, jo bolj približali splošni javnosti in odprli nove možnosti za delo.

Pozitivnih učinkov takšnega predloga je veliko. Poleg omogočanja vira preživetja umetnicam in umetnikom, bo oživil umetnostno sfero, obogatil okolje in spodbudil ozaveščanje o sodobni umetnosti ter njeni vlogi v družbi in v javnem prostoru. Takšni projekti seveda ne smejo postati izgovor za širitev kulturnih industrij, ekspanzivnega turizma in posledične gentrifikacije. Prav tako ne smejo financirati zgolj ozkega povezanega kroga umetnikov in kulturnih delavcev. To ne bi postalo nadomestilo za druge sistemske načine financiranja umetnosti, temveč njihovo dopolnilo. Proračun ministrstva za kulturo s **kakšnim** ukrepom seveda ne sme izgubiti sredstev.

11. Šport

Zavzemamo se za vsem dostopen šport, ki bo ohranjal zdravje in omogočal telesni in umski razvoj posameznic in posameznikov v skladu z njihovimi interesi in zmožnostmi. Za šport, ki bo krepil vrednote fair-playa, solidarnosti, sodelovanja in nenasilja ter najboljšim omogočal doseganje vrhunskih dosežkov.

11.1 Ocena stanja

Šport lahko v grobem razdelimo na pet segmentov (po nacionalnem programu športa v RS):

1. športna vzgoja,
2. športna rekreacija,
3. kakovostni šport,
4. vrhunski šport,
5. šport invalidov.

Šolski šport in šport mladih

Pogoji za **šolski šport** so večinoma dobri. Profesorji in profesorice športne vzgoje so kakovostno izobraženi. Njihova povezanost z lokalnimi športnimi klubi prinaša dodatno vrednost, saj več otrok najde športno panogo oz. hobi zase. Tako je poskrbljeno za njihov zdrav razvoj, pridobijo si delovne navade in se naučijo pravil ter razporejanja svojega časa. Kljub temu je prevelika telesna teža mladine kot posledica premalo telesne aktivnosti in sedečega življenjskega sloga velik problem, ki ga je treba sistematično odpravljati.

Šport mladih se izvaja v nešteto športnih društvih in klubih in v raznovrstnih športnih panogah. Naši športniki dosegajo odmevne rezultate na mednarodnih mladinskih tekmovanjih. Prostorski pogoji za delo društev so večinoma solidni. Četudi se s športom ukvarja relativno veliko mladostnikov, športni delavci opažajo postopen upad članstva, ki je posledica vse slabših finančnih zmožnosti staršev. Levji delež financiranja namreč nosijo prav starši. Nekaj finančnih sredstev prispevajo lokalne skupnosti, kar pa župani mnogokrat zlorablajo za kupovanje politične moči po načelu »deli (občinska sredstva) in vladaj«. Nekaj sredstev prispevajo sponzorji, pri čemer gre včasih za pranje denarja in druge oblike korupcije (če boš podprl naš klub, boš gradil vrtec/šolo/cesto). Včasih so razlog za korupcijo tudi davčne ugodnosti. V "obrobni" športih je veliko sponzorjev s strani podjetij, ki so v lasti staršev ipd. Težave se pojavljajo tudi pri trenerskem kadru, saj z otroci in mladostniki prepogosto delajo ljudje, ki nimajo potrebnega znanja in izkušenj. V osnovnih in srednjih šolah je za uspešne mlade športnike in športnice dokaj dobro poskrbljeno (status športnika in s tem povezane ugodnosti),

kar pa po prehodu na fakulteto ne velja več. Zato veliko športnikov svojo športno pot konča prezgodaj.

Športna rekreacija

Rekreacija je na videz izjemno razvita, saj na tekaških in kolesarskih maratonih vsako leto sodeluje vse več ljudi. Na ljubljanskem maratonu, na primer, teče več kot odstotek populacije. Vendar se zdi, da imamo po eni strani veliko ljudi, ki svojo rekreacijo jemljejo preveč resno (prevelika količina vadbe in s tem negativen vpliv na zdravje, nezdrava tekmovalnost, celo primeri dopinga med rekreativci), po drugi strani pa veliko ljudi, ki se sploh ne rekreirajo. Precejšen problem je pomanjkanje zaprtih prostorov za rekreacijo, saj šolske telovadnice v popoldanskih in večernih urah večinoma zavzamejo društva, ki gojijo šport mladih in vrhunski šport (imajo prednost pred ostalimi), komercialne dvorane za npr. tenis pa so drage in slabo ogrevane. V Sloveniji imamo kar nekaj zapuščenih večnamenskih dvoran, ki že nekaj časa niso v uporabi (predvsem TVD Partizan ipd.). Športna in rekreacijska društva bi lahko ob pomoči občin/krajevnih skupnosti pomagala pri obnovi in vzdrževanju teh dvoran. V zameno bi imeli prednost in ugodnosti pri uporabi dvoran in športne infrastrukture.

Tekmovalni in vrhunski šport

Slovenski **tekmovalni in vrhunski šport** je dokaj množičen in uspešen v mednarodnem merilu. Naši športniki tradicionalno dosegajo vrhunske rezultate predvsem v individualnih športnih panogah. V zadnjih letih pa dosegajo medalje (rokomet, odbojka) in vidne uvrstitve (hokej, košarka, nogomet) na evropskih in svetovnih prvenstvih ter OI tudi v ekipnih športih. Negativne plati vrhunškega športa so podobne kot drugje. Za posameznike in posameznice so to predvsem prezgodnja odločitev za profesionalno športno kariero in s tem zanemarjanje ostalih področij življenja (izobrazba), trajne poškodbe in doping. Prav tako so problematični neurejeni, včasih celo izkoriščevalski odnosi (zamude pri plačah, neizpolnjevanje pogodb), slabo finančno stanje športnikov v manj tržno zanimivih športih (nekateri, a ne vse, bolj ali manj fiktivno zaposlijo v vojski, policiji, carini) ter neurejen status bivših vrhunskih športnikov. Družbeno nezaželeni vidiki športa so športne stave, predvsem v povezavi z nameščanjem rezultatov, pranje denarja skozi športne kolektive, slabi medčloveški odnosi (znotraj klubov, med klubi, med navijači) ter negativne plati navijaštva, na primer rasizem, nacionalizem in lokalpatriotizem. Opažamo tudi problem slabših uspehov v članskih kategorijah v primerjavi z mladinskimi, kar gre pripisati prezgodnji specializaciji in profesionalnemu treningu v otroških/mladinskih letih. S pomočjo strokovnjakov, športnikov bi morali pripraviti priročnik, v katerem bi oblikovali smernic za zdrav razvoj mladega športnika in za njegov kasnejši prehod v članske kategorije.

11.2 Za kaj se zavzemamo in kako bomo to dosegli?

- Omogočali bomo razvoj pozitivnih plati športa ter vzpostavljali in nadgrajevali institucije za boj proti negativnim.
- V osnovnem in srednjem šolstvu bomo uvedli eno uro športne vzgoje vsak dan. S tem bomo, z dnevno količino gibanja, poskrbeli za zdrav življenjski slog.
- Povečali bomo število ur športne vzgoje na vsaj 4 ure na teden (sedaj 3h do 6. razreda, kasneje le 2h na teden). Spodbujali otroke, da v šolo hodijo peš, s kolesom, skirojem...).
- Učni program bomo prilagodili tako, da bodo učenci in učenke lahko pridobili osnovna znanja za kasnejše ukvarjanje s športom. Za rekreacijo manj ali neprimerne športe (npr. smučarski skoki, met kladiva, telovadba na konju z ročaji, rokomet ...) naj učenci in učenke le spoznajo, za rekreacijo bolj primerne (npr. smučarski tek, športi z loparji, odbojka, nogomet ...) pa naj se naučijo osnov tehnike, taktike in športnega treniranja.
- Uvedli bomo enotno financiranje športa mladih in tekmovalnega športa na državnem nivoju. S tem bomo razbremenili občine ter lokalnim oblastnikom odvzeli vzvod politične moči.
- S spremembo sistema financiranja bomo ukvarjanje s športom omogočili tudi otrokom manj premožnih staršev.
- Zakon sicer določa, kdo lahko dela v društvih in predvsem z mladimi, vendar se to pri tistih, ki niso financirani iz javnih sredstev, ne preverja. Z izboljšanjem sistema izobraževanj in licenciranj trenerjev bomo zagotovili, da bodo vadbo mladih vodili le ustrezno usposobljeni ljudje. Vsak trener bi moral s strani panožne športne zveze dobiti letno potrdilo, da je usposobljen za delo v športu (izobrazba, usposobljenost, uspešnost - ne le rezultatska...).
- Status športnika bomo podaljšali na čas fakultetnega izobraževanja in s tem športnikom in športnicam olajšali prehod iz mladinskih v absolutno starostno kategorijo. Prav tako bi športnikom glede na status omogočili dodaten brezplačen semester/leto študija. Tako bi lahko namesto v treh letih študij opravili v 5-ih letih.
- Rekreacijo bomo spodbujali z urejanjem javnih odprtih športnih površin (kolesarske steze, igrišča za mali nogomet/košarko/odbojko v sosekah in vaseh, steze za tek na smučeh).
- Telovadnice in igrišča v okviru šol bomo popoldne in zvečer, pa tudi ob vikendih in praznikih, odprli za šport mladih, tekmovalni šport in rekreacijo.
- Vzodbujali bomo športna in rekreacijska društva, da v sodelovanju z občinami/krajevnimi skupnostmi pomagajo pri obnovi in vzdrževanju dvoran in športne infrastrukture. V zameno bodo imeli prednost pri uporabi teh dvoran.

- V sodelovanju s športnimi strokovnjaki bomo podali pobudo za pripravo priročnika s smernicami za zdrav razvoj mladega športnika in za njegov kasnejši prehod v članske kategorije.
- Predlagali bomo, da se odstotek DDV-ja od nakupa opreme za šport namensko porabi za šport in za javno infrastrukturo ter se tako zagotovi redistributivni učinek.
- Uvedli bomo status zaslužnega športnika oz. športnice za osvajalce medalj na OI, EP in SP ter ga finančno ovrednotili.
- Uvedli bomo za klube in športne zveze obvezen sistem vzgoje in izobraževanja navijačev in navijaških skupin.

12. Zunanja politika

12.1 Ocena stanja

Današnje svetovno ureditev lahko označimo kot sodobni imperializem. Zanj je značilen sklop ustanov in ukrepov velesil, s katerimi ohranjajo in širijo »pet monopolov« (Samir Amin). Gre za monopol nad svetovnim finančnim sistemom, nad mednarodnimi naravnimi viri (surovine, viri energije) in planetarnim okoljem, nad svetovnimi sistemi množičnih komunikacij, nad naprednimi tehnologijami in nad orožjem za množično uničevanje. Posledice teh monopolov so: razvojno zaostajanje perifernih držav, ohranjanje absolutne revščine na svetovni ravni, blokiranje razvoja socialističnih ureditev in grozeča ekološka katastrofa, zlasti zaradi globalnih sprememb podnebja.

Ohranjanje teh monopolov je značilno za vse vrste imperializma kot posebnega stadija v razvoju kapitalizma. Z oznako sodobni imperializem označujemo nove oblike, ki jih v vsakdanjem govoru imenujemo »globalizacija«, »financionalizacija« itn. (Podobno kot neokolonializem označuje nove oblike odvisnosti nekdanjih kolonij.) Poglavitna značilnost sodobnega imperializma je kolektivnost: namesto rivalstva med bloki kapitalističnih velesil obstaja hegemonija ZDA, ki sicer že dobiva konkurenco v JV Aziji. V teh okoliščinah OZN izgubljajo realno moč v mednarodnih odnosih. Uveljavljanje interesov velesil in mednarodnega kapitala na račun šibkejših vse bolj poteka s samovoljnimi ukrepi in mimo OZN.

Sodobni imperializem ne sloni le na posamičnih akcijah velesil, ampak zlasti na sklopu mednarodnih ustanov in pogodb. Te so politično nevtralne in proizvajajo imperializem ne glede na to, kdo jih v danem trenutku vodi. Zato teh ustanov ni mogoče preprosto reformirati, ampak jih je potrebno odpraviti in jih nadomestiti z ustanovitvijo drugačnih ustanov.

Ustanove sodobnega imperializma in pripadajoči monopoli so:

- finančna moč ZDA in EU ter Svetovna banka in MDS: vse večja odvisnost vseh svetovnih držav od ameriškega finančnega sistema;
- ekonomski vpliv ZDA, svetovna trgovinska organizacija (WTO) in različni investicijski sporazumi (TTIP, CETA): prost pretok kapitala na vsa območja in področja, nadzor nad surovinami in viri;
- tehnološka baza ZDA, spodbujana z begom možganov in formalizirana s sistemom zaščite intelektualne lastnine: eden od glavnih razlogov za razvojni zaostanek in absolutno revščino, zlasti lakoto in smrt zaradi ozdravljivih bolezni;
- kulturni vpliv ZDA, internetne in medijsko-zabavne multinacionalke: infrastrukturna ranljivost držav in ideološka prevlada neoliberalizma;
- vojaška moč ZDA in Nata: ZDA so sposobne vojaško likvidirati vsako grožnjo svoji hegemoniji v tretjem svetu brez omembe vrednih žrtev na svoji strani.

Slovenija v svetovni sistem ni integrirana neposredno, ampak preko EU-ja kot njegova periferija. Zato sicer ni država v razvoju, ima pa vedno več potez države v razvoju. Tako ne

dohiteva razvitejših držav, finančno in politično pa je odvisna od centra. Hkrati nima manevrskega prostora za razvoj in družbene spremembe.

Tako kot druge mednarodne organizacije, EU ni nevtralna platforma za družbene boje. Nasprotno, s prenašanjem vedno novih suverenih pravic na EU so nacionalni politični razredi premestili razredni boj z »domačega bojišča«, kjer imajo državljani realno moč, v institucije EU-ja, ki so zasnovane tako, da državljani realno moč izgubijo. Danes že razmeroma majhna sprememba na nacionalni ravni (npr. državne pomoči podjetjem) pomeni konfrontacijo s celotno EU.

12.2 Za kaj se zavzemamo?

Levica je protikapitalistična stranka, ki se bori proti vsem oblikam izkoriščanja in zatiranja, tudi podrejanja enih narodov drugim. V Levici se zavedamo, da sedanje ustanove in pravila mednarodnega sodelovanja niso nevtralne, ampak so zasnovane za krepitev kapitalističnih odnosov. Zato nasprotujemo vsem oblikam sodobnega imperializma. Zavzemamo se za enakopravne odnose med narodi, za pravico vseh držav do avtonomnega razvoja in vsega svetovnega prebivalstva do blagostanja ob upoštevanju zmogljivosti naravnih virov in okolja ter medgeneracijske enakosti.

Ob upoštevanju dejstva, da je Slovenija sicer del svetovnega kapitalističnega sistema, vendar to ni neposredno, ker je vanj vključena s posredovanjem EU-ja, je zunanjo politiko smiselno razdeliti na »obročje«: en obroč je EU in odnosi center-periferija znotraj njeg, drugi je svetovni kapitalistični sistem.

12.2.1 Na svetovni ravni se zavzemamo za:

- finančno ureditev, ki bo omogočala državam sodelovanje brez odvisnosti od »finančnih trgov«;
- trgovinsko in investicijsko ureditev, ki bo državam omogočala nadzor nad tokovi kapitala, lastnimi naravnimi viri in uporabo sodobnih tehnologij v splošno korist. Vse to v okviru nosilnosti planetarnega ekosistema;
- krepitev zmožnosti držav za razvoj javnih in skupnostnih informacijskih in komunikacijskih omrežij ter sredstev komuniciranja;
- svet brez ZDA kot »svetovnega policaja«, v katerem bodo vojaške operacije lahko izvajale le mednarodne enote OZN za posredovanje, ob pridobitvi mandata;
- ponovno opolnomočenje OZN;
- zaprtje čezmorskih oporišč velesil. Za jedrsko razorožitev in za zaustavitev razvoja orožij za množično uničevanje;
- solidarnost do žrtev sodobnega imperializma, predvsem beguncev.

12.2.2 Na evropski ravni se zavzemamo za

odpravo odnosa center–periferija znotraj EU, ki se manifestira v trajnem razvojnem zaostajanju južne in vzhodne periferije ter množičnem izseljevanju. To zahteva:

- spremembo institucij in pravil EU, ki samodejno reproducirajo odnose centra–periferije;
- reformo EU, ki bo prispevala k radikalnemu zmanjšanju geografskih in socialnih razlik, razlik v blagostanju ter omogočala enakopravnost držav članic. Reformo, ki bo služila kot platforma za enakopravne dogovore v korist državljanov vseh držav in ne kot sredstvo za vsiljevanje diktata mednarodnega kapitala.

12.3 Kako bomo to dosegli?

V tem podpoglavju konkretiziramo načelne cilje iz podpoglavja *Za kaj se zavzemamo*, pri čemer se zavedamo, da gre večinoma za zahteve, ki jih v obstoječih razmerjih sil ne moremo uveljaviti. Uresničljive so šele dolgoročno in s povezovanjem antineoliberalnih sil – strank, gibanj, civilnodružbenih pobud - na evropski in svetovni ravni, v skupnih akcijah, kjer bo imela po naravi stvari odločilno pobudo nova levica. Za našo stranko to pomeni aktivno angažiranje na mednarodni ravni. Ukrepi se delijo na tiste, vezane na zunanjo politiko ter tiste, vezane na samo EU.

12.3.1 Raven zunanje politike

Ključne točke boja na zunanjepolitični ravni so trgovinska in investicijska ureditev, mednarodni finančni trgi, IT platforma, varnostna politika in pravice manjšin.

Trgovinska in investicijska ureditev:

- nasprotujemo investicijskim sporazumom med imperialističnimi državami, kot sta CETA in TTIP, ter sporazumom s tretjimi državami;
- zagovarjamo pravico držav in skupnosti držav, da regulirajo tokove blaga in kapitala v korist razvoja in blaginje v skladu z nosilnostjo okolja;
- smo proti zaostrovanju pravic do intelektualne lastnine, zavzemamo se za namenska vlaganja držav in organizacij v razvoj tehnologij in pravično uporabo svetovnih naravnih, okoljskih in drugih virov. Vse to za namene, ki so ključni za dobrobit slehernega prebivalca (varna hrana, čista voda in zrak, zdravila ...);
- prizadevali si bomo za ekonomsko in politično povezovanje perifernih držav znotraj EU in v svetovnem merilu (predvsem prek OZN), ki ne bo temeljilo na prosti trgovini in pretoku kapitala, ampak na načrtni menjavi in koordiniranih skupnih investicijah.

Mednarodni finančni trgi

Zahtevamo enakopravnost med valutami in mednarodne фонде za financiranje razvoja, ki ne bodo neposredno odvisne od »mednarodnih finančnih trgov«. V kolikor to ni možno v okviru sedanjih ustanov, podpiramo ustanovitev novih (primer Nova Razvojna Banka, ki so jo ustanovile države BRICS).

IT platforma:

- zavzemamo se za sistematični prenos znanja in tehnologij od razvitejših k manj razvitim državam, s poudarkom na trajnostnih, sonaravno zasnovanih tehnologijah;
- nujna je multilateralna pomoč izgradnji informacijskih in komunikacijskih omrežij ter drugih pogojev, ki jih državljani in novinarji v perifernih državah potrebujejo za medijsko produkcijo. To Unesco že počne (predvsem prek IPDC), vendar v premajhnem obsegu in v neprestanem strahu pred ZDA;
- spodbujamo dvostransko kulturno izmenjavo, zlasti med perifernimi državami, ki je trenutno predvsem enosmerna (iz centra proti periferiji).

Varnostna politika:

- Zavzemamo se za razpustitev pakta Nato in odstranitev vojaških baz. Slovenske oborožene sile v tujini naj delujejo izključno v mirovne namene. Dokler je Slovenija članica Nata, naj slovenska vojska ne sodeluje v misijah zaveznitva, ki ne prispevajo k miru in stabilnosti v svetu in jih niso odobrili v VS OZN.
- Zavzemamo se za nadgradnjo Združenih narodov v ustanovo, ki bo vodila prizadevanja za odpravo svetovne revščine in neenakosti, ohranjanje planetarnega ekosistema in podnebne varnosti. Na vojaškem in političnem področju se zavzemamo za reformo ZN, ki bi mirovne operacije vseh vrst prenesla nazaj pod okrilje OZN. V te namene se lahko ustanovijo nadnacionalne sile.
- Na razvojnem področju naj ZN nadzoruje sklade za razvoj in širjenje ključnih tehnologij in surovin. V ta namen je potrebno odpraviti privilegije nekdanjih kolonialnih držav (veto velesil v Varnostnem svetu OZN) ter povečati vlogo Generalne skupščine.
- Naš cilj je doseči pravični mir – to je mir, ki ni dosežen z vsiljevanjem pogojev močnejših. V nasprotnem primeru, ko je mir posledica vsiljenih pogojev, je vzdržan le dokler vztraja ta asimetrija moči ali dokler se šibkejši ne povežejo za boj proti močnejšemu.
- Zavzemamo se za mir, ki vzpostavlja pogoje za trajno miroljubno sobivanje na osnovi družbene, ekonomske in ekološke enakopravnosti.
- Prosto gibanje ljudi proti prostemu pretoku kapitala: zavzemamo se za solidarnost z vsemi ljudmi, ki bežijo pred izkoriščanjem in zatiranjem. Zapiranje meja pred ljudmi je lažni nadomestek za reguliranje pretoka kapitala. Poskrbeli bomo za varen in zakonit

dostop beguncem do Slovenije ali držav, kamor se želijo zateči in zaprositi za azil; sprejeli bomo ukrepe za olajšanje integracije beguncev z vidika premoščanja kulturnih in jezikovnih ovir in spodbujali dostop do izobraževanja, zdravstva, in zaposlovanja.

Pravice manjšin:

- zahtevali bomo, da Slovenija pripozna in zaščiti pravice manjšin in pripadnikov drugih narodov, ki živijo na ozemlju RS (vključno z Romi in pripadniki narodov nekdanje SFRJ);
- zahtevali bomo, da država Slovenija dosledno reagira ob kršitvah pravic Slovencev v tujini ter jim zagotovi moralno in nujno materialno podporo za delovanje njihovih društev.

11.3.2 Raven evropske politike

- ne smemo dopustiti, da projekt evropske integracije poteka pod diktatom vsiljevanja interesov kapitala in finančnih trgov na račun interesov ljudi ter ohranjanja okolja;
- odpraviti je potrebno tista pravila EU-ja, ki so neoliberalna po svojem bistvu. Gre zlasti za fiskalna pravila, pravila o prosti konkurenci in državnih pomočeh;
- zahtevamo delovanje EU kot okoljsko in medgeneracijsko odgovorne skupnosti zmerne blaginje in solidarnosti. Prizadevali si bomo za socialno unijo z enakimi minimalnimi socialnimi in okoljskimi standardi;
- nasprotujemo militarizaciji EU-ja in podpiramo procese demilitarizacije: enotna zunanja in varnostna politika EU ne sme postati dopolnilo Nata;
- ne smemo dopustiti, da bi se na evropske institucije prenesle nove suverene pravice na ekonomskem in finančnem področju, saj enotna pravila a priori favorizirajo center proti periferiji (ohranjajo odnos center-periferija);
- kvazi neodvisne organe EU-ja je potrebno demokratizirati (podrediti demokratičnemu načinu odločanja), njihova funkcija pa mora biti usklajevanje politik, ne njihovo vsiljevanje;
- v preteklosti se je večkrat izkazalo, da EU-ja ni mogoče reformirati z obstoječimi mehanizmi odločanja, ker so njegove institucije po svojem bistvu neoliberalne in nedemokratične. Taka sta zlasti evrsko območje in ECB. Zato se socialisti ne pustimo ujeti v dilemo EU (evroobmočje) da ali ne. EU ni cilj sam na sebi, ampak potencialno sredstvo za dogovarjanje držav v Evropi, ki bi pripeljalo k odpravi odnosov center-periferija. Če ta pot ne bo izvedljiva ali če bo evroobmočje razpadlo zaradi odločitev drugih članic, moramo biti pripravljeni na **plan B**. **Plan B** pomeni uvedbo lastne valute in narodne banke (lahko tudi več podobnih držav skupaj);
- dokler leвица nima strategije razvoja zunaj oziroma brez EU, toliko časa je pri prizadevanjih za spremembe EU-ja obsojena na poraz. Dokler se lahko zagovorniki kapitala zanašajo na to, da bo leвица v končni instanci s stisnjenimi zobmi podprla EU, nimajo nikakršnega razloga, da bi pristajali na koncesije z leve. Hkrati pa leвица

prepušča skrajni desnici, da artikulira vedno večje nezadovoljstvo z evropskimi institucijami in tudi na tak način izgublja politično moč. To je bila v preteklosti strateška napaka leve, ki se je zavedamo in jo želimo odpraviti.

13. Obrambna politika

13.1 Ocena stanja

Zaradi vključitve v Nato in vzpostavitve popolnoma profesionalne vojske slovenske oborožene sile niso sposobne obrambe države. Ustroj in doktrina sil sta prilagojena izvajanju vojaško-polijskih operacij v tujini, za kar se namenljajo tudi znatna sredstva. Takšna usmeritev ne prispeva k obrambni sposobnosti države. Prav tako pa ni skladna z našo zunanje- politično usmeritvijo, ki stremi k enakopravnosti med narodi in protiimperializmu.

Profesionalizacija vojske je velik del prebivalstva izločila iz skrbi za obrambo države in deloma tudi zaščite in reševanja. Posledica tega je, da širše prebivalstvo ni usposobljeno za vojaško obrambo in pogosto tudi ne za ukrepanje v primeru naravnih in drugih katastrof. Obenem je bil ustvarjen nov prekalen poklic vojaka s slabim plačilom, ki se mu preneha zaposlitev v primeru poslabšanja psihofizičnega stanja oziroma samodejno s 45. letom starosti. Oborožene sile niso sposobne zagotavljati obrambe ozemlja, ker je zanimanje za vojaški poklic premajhno, število vojakov pa ne dosega kritične mase (obseg stalne sestave se stalno krči). Kot zadnjo posledico profesionalizacije moramo omeniti možnosti zlorabe vojske za policijske namene. Podeljevanje policijskih pooblastil omogoča zlorabo vojske v reakcionarne namene, proti civilistom na meji ali protestnikom v notranjosti države.

Z vstopom v Nato je SV namesto homogene sile, namenjene obrambi države, postala skupek enot, ki smiselno funkcionirajo le kot del večjih enot pakta Nato.

13.2 Za kaj se zavzemamo?

- Zavzemamo se za razpustitev Nata in za izstop Slovenije iz te organizacije. Dokler bo Slovenija članica Nata, pa mora v skladu z diskrecijo, ki nam jo zagotavlja Severnoatlantska pogodba, zasledovati politiko miru in nenasilja in se vzdržati vseh vojaških dejavnosti, ki so z njo v nasprotju.
- Zavzemamo se za to, da bodo imeli vsi, ki so vključeni v sistem zaščite, reševanja in pomoči – denimo (prostovoljni) gasilci, (gorski) reševalci – zagotovljeno socialno varnost, vključno s pokojninskim zavarovanjem.
- Zavzemamo se za to, da bi bila Slovenija pripravljena na odvrčanje t. i. hibridnih, zlasti diverzantskih posegov. S tem želimo preprečiti, da bi tuji centri moči poskušali spremeniti oblast v državi ali zavreti družbene spremembe, za katere si prizadevamo.
- Zavzemamo se za to, da bi slovenske oborožene sile v tujini delovale izključno v mirovne namene. Da se vojaške operacije izvajajo pod okriljem OZN, ne pa pod poveljstvom vojaških zvez, kot je Nato. S tem bi se zmanjšala možnost izkoriščanja teh operacij za uveljavljanje geostrateških interesov velesil.

- Zavzemamo se za zaprtje čezmorskih oporišč velesil, za jedrsko razorožitev in za zaustavitev razvoja orožij za množično uničevanje. Zavzemamo se za to, da bodo vojaška posredovanja na tujem ozemlju lahko izvajaje le sile, ki jih v ta namen ustanovijo in jim poveljujejo Združeni narodi.

13.3 Kako bomo to dosegli?

- Levica bo prenehala izvajati dosedanjo obrambno politiko vzdrževanja popolnoma profesionalne vojske, ki se opremlja, uri in uporablja v interesu Nata ter njegovih vodilnih članic. Zato bomo naše enote umaknili iz vojaških operacij Nata v tujini. Naše ozemlje se tudi v prihodnje ne bo smelo uporabljati za namestitev Natovih bojnih sil in povezane infrastrukture. Pred dokončnim izstopom iz Nata obstaja možnost izločitve iz njegovih vojaških struktur, ki jo je v preteklosti prakticirala Francija.
- Osnovna mirnodobna dejavnost SV bodo priprave na obrambo države in podpora sistemu zaščite in reševanja. Enote SV bodo sicer lahko delovale v mirovnih operacijah pod okriljem OZN, vendar v precej manjšem obsegu kot danes, ko je Slovenija velika izvoznica (in plačnica) žive sile za Natove operacije v tujini. Sredstva in prizadevanja bomo preusmerili od intervencij v tujini k pripravam za obrambo, zaščito in reševanje doma.
- Vsem pripadnikom gasilstva, civilne zaščite, gorske reševalne službe in drugih podobnih enot bomo zagotovili ustrezno socialno varnost, vključno s primernim pokojninskim zavarovanjem in varnostjo zaposlitve za vse tiste, ki to dejavnost opravljajo poklicno. Pomoč drugim državam na področju zaščite in reševanja ter razvoja bo imela prednost pred napotovanjem vojaških enot.
- Dolgoročna odločitev o usodi SV je lahko le rezultat demokratične odločitve državljanov. Naša naloga je, da pred to odločitvijo omogočimo racionalno razpravo, na podlagi katere bo mogoče izbrati in realizirati ustrezno rešitev. V dosedanji notranji razpravi sta bili posebej izpostavljeni predvsem dve možnosti: razpustitev SV ali pa njena sprememba v sodobno naborniško vojsko.
- Pri preoblikovanju SV v naborniško vojsko bi morali upoštevati dobre prakse primerljivih držav, še posebej nevtralnih evropskih držav. V tem primeru bi polnoletni državljani (morda pa tudi državljanke) služili vojaški rok v oboroženih silah ali v civilnih organizacijah zaščite in reševanja. Zagotovljena bi jim bila brezpogojna pravica do ugovora vesti, tj. do tega, da bi zavrnili opravljanje vojaške službe, vključno s podpornimi dejavnostmi. Metode usposabljanja in vodenja v enotah in ustanovah SV bi se morale prilagoditi splošnim demokratičnim spremembam v družbi, za katere se zavzemamo. Preostalim poklicnim pripadnikom bi bilo treba v času miru zagotoviti vse sindikalne pravice, vključno s pravico do stavke, tako rezervistom kot tudi pripadnikom redne sestave pa primeren vpliv na izbiro poveljnikov. Izločiti bo treba vse oblike nacionalistične in verske propagande ter indoktrinacije.
- Če bi bila izbrana druga možnost, bi SV kot klasično oboroženo silo postopoma ukinili.

Pri tem bi zagotovili socialno varnost vsem njenim sedanjim pripadnikom. Določen del sredstev in kadrov bi lahko bil premeščen v sektor zaščite in reševanja (npr. helikopterji za reševanje in gašenje, premična bolnišnica), v specialne enote policije, ki bi prevzele naloge varovanja strateške infrastrukture in protidiverzantskega delovanja, oziroma v druge nevojaške službe (npr. pomorsko policijo v funkciji obalne straže).

14. Politična demokratizacija

Vsakomur je treba omogočiti, da enakopravno odloča o vseh javnih zadevah, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Pri tem ne zadoščajo formalnopravno opredeljene politične pravice, ampak morajo biti državljanom zagotovljeni tudi vsi potrebni dejanski pogoji za uresničevanje teh pravic. Ključni pogoj za uresničevanje politične demokracije je ekonomska demokracija. Zgolj politična demokratizacija ob hkratnem despotizmu na delovnih mestih je nujno nepopolna in izkrivljena. Državljanom in državljanom je poleg formalnih možnosti odločanja potrebno zagotoviti tudi informiranost in možnosti enakopravnega sodelovanja v javni sferi.

14.1 Ocena stanja

Vzpon kapitalizma so brez dvoma spremljali trendi demokratizacije družbe, vendar vedno delne, in to v dveh pomenih:

- Formalna politična enakost državljanov je poveznjena čez substantivno neenakost v gospodarstvu in družini. Kar pomeni, da imamo vsi enake formalne pravice, vendar ne tudi materialnih možnosti, da te formalne pravice izvršujemo, in da kljub politični demokratizaciji na delovnem mestu še naprej neomejeno vlada despotizem.
- Tudi zgolj formalna politična enakost je bila za buržoazijo vedno sporna. Vse elemente, ki jih imamo danes za osnovne gradnike demokracije, kot so splošna volilna pravica, svoboda govora, rasna enakost, je bilo treba skozi zgodovino krvavo izboriti in jih braniti. Hkrati je neoliberalizem napadel tudi institucije formalne demokracije.

Neoliberalizem je pomembno zmanjšal doseženo stopnjo demokratizacije, doseženo po drugi svetovni vojni. Neoliberalna država se odmika od socialnih funkcij in krepi represivne funkcije, ter tako postaja bolj avtorska. Obenem se moderna država nagiba k tehnokraciji, torej k umikanju ključnih odločitev od demokratičnih mehanizmov odločanja. V ta namen nastajajo od državljanov in državljanov neodvisna »strokovna« telesa, ki odločajo po arbitrarnih pravilih (npr. javni dolg, javni deficit, inflacija, dolgoročne obrestne mere v Maastrichtskih kriterijih, ali pa v prepovedi referendumov s fiskalnimi posledicami in zlatem fiskalnim pravilu). Neoliberalizem je spodkopal suverenost držav na fiskalnem področju z deregulacijo kapitalskih tokov (kar pomeni konstantno grožnjo bega kapitala) in finančnega sektorja (kar pomeni, da je država odvisna od finančnih institucij za financiranje javnega dolga) ter z načrtnim ustvarjanjem proračunskih lukenj z zniževanjem davkov na dobiček in krčenjem obdavčitve najbogatejših.

14.2 Za kaj se zavzemamo?

- Politični predstavniki ne smejo biti poseben družbeni sloj, ki izgublja stik z življenjskimi razmerami ljudi, temveč predstavniki ljudstva, zato je treba njihove dohodke znižati na raven, ki bi bila primerljiva z dohodki visoko kvalificiranih poklicev (trenutno so nekateri že v samem vrhu plačne distribucije, že izhodiščni 55. plačni razred poslanca presega prag 5% najvišjih osebnih dohodkov). Število mandatov političnih predstavnikov je treba omejiti in državljanom in državljanom omogočiti, da jih že tekom mandata odpokličejo. Dolgoročna usmeritev je nadomeščanje predstavniškega sistema z mehanizmi neposredne demokracije in delegatskim sistemom.
- Opredeliti delež (ali absolutno število) neveljavnih glasovnic, kar bi pomenilo, da so volitve ali referendum neveljavni in se jih zato ponovi. Z oddajo neveljavne glasovnice se volivcem omogoči izreči nestrinjanje s temo glasovanja ali s kandidati na volitvah.
- Kolikor je mogoče omejiti vpliv lobistov in na tem področju zagotoviti transparentnost. Ob tem je odločevalcem potrebno zagotoviti neodvisno strokovno podporo, ki je lahko učinkovit mehanizem za preprečevanje vpliva lobistov.
- Poslanska imuniteta naj služi zgolj varovanju svobode govora poslancev. Preprečiti je potrebno zlorabo instituta poslanske imunitete za kritje težjih prekrškov in kaznivih dejanj poslancev, ki niso povezana z govorom v DZ
- Zmanjšati je potrebno nesorazmerje moči med zakonodajno in izvršno vejo oblasti. Eden od začetnih ukrepov bi lahko bila vzpostavitev večjega obsega nepristranske strokovne podpore DZ (podpore, ki ni vezana na poslanske skupine, temveč podrejena DZ kot celoti), hkrati pa je potrebno na DZ prenesti pomembna pooblastila, kot je npr. napotitev vojske v tujino.
- Omogočiti je potrebno neposredno odločanje državljanov v obliki referenduma o vseh pomembnih družbenih vprašanjih – razen o pravicah manjšin in o človekovih pravicah. O ratifikaciji mednarodnih sporazumov, ki so pogosto mehanizem za spodkopavanje demokratičnih, socialnih in okoljskih standardov, mora odločati ljudstvo na referendumu.
- Fiskalna in monetarna vprašanja ne smejo biti izvzeta iz demokratičnega odločanja. Zato je potrebno zagotoviti neposredno participacijo ljudstva pri načrtovanju javne porabe na vseh ravneh v obliki participatornih proračunov.
- Zagotoviti moramo potrebne pogoje za politično participacijo. To pomeni ustrezno socialno varnost, dostop do izobrazbe, zadosten prosti čas in sredstva za ukvarjanje z javnimi zadevami, dostopnost javnega prostora za srečevanje in dostop do vsestranskih in strokovnih informacij.
- Nastopati proti vsem oblikam diskriminacije in zatiranja, naj bo to na osnovi spola, rase, narodnosti, spolne usmerjenosti, etničnosti ali religioznega nazora.
- Kolikor je mogoče zmanjšati represivni značaj države, ki se izraža npr. v obliki povečevanja nadzora nad državljanom ali v podeljevanju policijskih pooblastil vojski.